

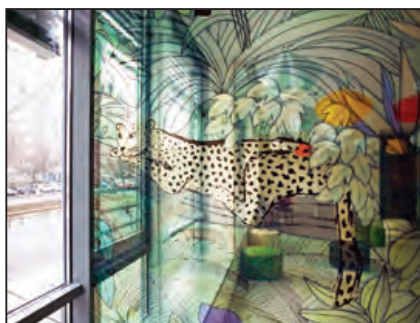
BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2016/6

A ház utcáfrontját
Szellemem tartja rendben.
Aki elrondítja,
azért érte jövök!
Veronika

TARTALOM

◀ Szellemes takarítónő	2
<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
VILÁG VÁROS	
Rehabilitáció – krízis idején	4
<i>Tosics Iván</i>	
Zugló értékei felé fordul	7
<i>Barta Ferenc</i>	
LAKÓTELEP	
◀ Az építészet által újra megszólítva	9
<i>Somogyi Krisztina</i>	
NEKÜNK HARANGOZTAK	
Némaságra ítélve	12
<i>Bajkó Ferenc</i>	
TERESEDÉS	
Minőségi terepen	14
<i>Csontó Sándor</i>	
FÉNYÍRDA	
Titkos udvarok	16
<i>Sebestyén László fotósorozata</i>	
◀ Simplicissimus Budapestje	18
Rejtélyes képek világa	20
<i>Gál Vilmos – Ihász István</i>	
VILÁG VÁROS	
Integrált megújulás	19
<i>Tosics Iván</i>	
ÖTVEN ÉV	
◀ Kócos kis ördögök voltunk?	24
<i>Elek Lenke</i>	
FÉNYÍRDA	
Világvárosi tempó?	26
Erdős Virág: Világító testek	28
Keressék a gondolatot!	28
<i>Buza Péter</i>	
Hétköznapi hőseink	30
◀ Közös úton	30
Modigliani	30
Egy „éjszaka” a levéltárban	30
Szerzetesek Óbudán	31
Maigret a Török utcában	31
<i>Zappe László</i>	
ÉTKEZÉSI ÍRÓ	
◀ Csuszpájz	32
<i>Jolsvai András</i>	

BUDAPEST nem ekkora – hirdeti a tűzfalfestmény a Kazinczy utcai Mika Tivadar mulató oldalán. A földrajzstanulásból a jövőben kizárt szakmunkástanulók okulására ezt az információt egy térkép is megerősíti. Ezen látható, hogy a magyar főváros nagy, míg a bulinegyedként aposztrofált Belső-Erzsébetváros – ebben az összevetésben legalábbis – szinte pöttömnyi.

Az üzenet érthető: idegen, ha már eljöttél idáig a fapados légitársaságok segedelmével, ne érd be a Kiskörút és a Nagykörút, valamint az Andrassy út és a Rákóczi út által közrezárt pár utcával, látogasd végig a magyar főváros látnivalóit, múzeumait és fürdőit is, hidd el, megéri. Más kérdés, hogy a helyben lakó polgár nagyobb összegbe is lefogadná, hogy ez a „message” nem ér célba. Ezt tapasztalja legalábbis kora estétől kora reggelig, amikor hőmpölygő – még ha csak hőmpölygő: de torkaszakadtából ordító, közben a közterületet a legváltozatosabb módokon összerondító – tömeg lepi el az utcákat. Hullámmzik kocsmától kocsmáig, a vonatkozó törvényt betartva az egymás hegyén-hátán hemzseggő vendéglátóhelyek előtt (értelemszerűen: a pihenni vágyó polgárok ablaka alatt) dohánnyik, és nem sok konstábleri füttyszó zavarja az idegőrlő zajongásban.

Az illetékes önkormányzat egyszerűen lemondott erről a városrészeiről. Húztak egy vonalat a kocsmák által már ügyis ellepelt terület köré, és úgy döntöttek, azon túl nem engedik terjeszkedni a mulatónegyed. Ami józan ítélőképessegre vall: a vendéglátóipar így is a maximális fordulatszámon pörög, közben termeli az adót és a járulékokat, a körüton túl élők pedig a következő választáson is hálások lesznek azért, hogy hozzájuk nem engedték átterjedni a tébolyt. Ami meg a mulatófertálllyá vált korábbi lakónegyed polgárait illeti, választási lehetőségük nekik is van. Megszoknak vagy megszöknék.

A tapasztalatok szerint az utóbbit teszik. A friss statisztikák azt mutatják, hogy a Budapesten megélénkült ingatlanpiac kivételesen erős pezsgésnek indult ebben a negyedben. Magas áron kelnek el a régi lakások, igaz, úgy tűnik, nem élni, hanem pénzt keresni veszik őket az új tulajdonosaik. A féllégális (pontosabban: teljesen legális, csak épp adóbevetelt minimálisan eredményező) rövid távú szobakiadás pompás terepe a városrész, ahová enni, inni, bulizni, aztán féláljultan heverni érkeznek a turisták.

És ez még csak a kezdet, hiszen számos, a válság idején befulladt ingatlanfejlesztés látszik újraéledni ezekben a hónapokban. Az üres telkeken épülő „residence”-ek és „pallace”-ok mehökkentően kis területen ígérnek megdöbbszentően sok lakást, ami semmi mást nem jelenthet, mint hogy ugyancsak kiadásra ideális minigarzonok százai készülnek el egy-két éven belül errefelé.

A változás iránya egyértelmű – a Belső-Erzsébetváros középtávon legalábbis bulinegyedként készült pozicionálni magát. Ha már egyszer így alakult, megpróbál előnyt kovácsolni a Hunvald-ügyként elhíresült örökségvédelmi katasztrófából, ezért úgy döntött, hogy hagyja itt virágozni a romkocsmás-apartmanos világot. Amíg a zsebkezdőnyi telkeken felépülhetnek az ötven-száz lakásos új társasházak, addig úgysem lesz kedve senkinek sem műemléket felújítani, ergo a kiürített, lelakott, omladozó, de műemlékké nyilvánított 19. századi épületekre amúgy se tart más igényt, csak a kocsmák üzemeltetői. Aztán öt-tíz-húsz év múlva majd csak lesz valami. Mondjuk, összedőlnek. Vagy csoda történik, és az egyelőre kastélyok iránt érdeklődő pénzelit meglátja a fantáziát a műves lakóházak rekonstrukciójában is – ha már egyszer adócsökkentést ér, ha valaki védett ingatlant újít fel.

A kérdés csak az, hogy addig milyen változásokat generál a városrészben ez a spontán lakosságcsere. Nehezen tagadható ugyanis, hogy a régi házak állaga itt is sok kívánnivalót hagy maga után. A rendszerváltás után a bérlokra rálőcsölt ingatlanok fenntartása rendkívüli terheket ró az egyre öregebb tulajdonosokra, és ritka az olyan épület, ahol a közművek és a homlokzatok is rendben vannak, sőt a tetőn sincs lyuk, és a kémények sem életveszélyesek. Mindenhol van valami baj, amit csak a házban élők összefogásából, közös áldozatvállalással lehet orvosolni. Innen nézve kulcskérdés, hogy a befektetésként, kiadásra vásárolt lakások gazdái hajlandóak lesznek-e ilyesmire is áldozni, s a mutatóban megmaradó régiek nem elégelek-e meg az erőn felüli fizetést, ha azt tapasztalják, hogy az egy-két éjszakás vendégek folyamatosan lelakják a lifteket, kapualjakat, lépcsőházakat. És persze nem garantálható az sem, hogy az önkormányzat a felújítási alapja elosztásakor nem sorolja-e majd hátra azokat a házakat, amelyekben egyébként javarészt profitot termelő otthonok sorakoznak.

A kérdések sora végtelen, válaszok pedig már csak azért sincsenek, mert az elvárhatóval ellentétben a kerület és a főváros önkormányzata nem hogy irányítaná, de legfeljebb tessék-lássék követi az eseményeket. Jövőkép, tervezés, hatástanulmányok... Semmi ilyesminek nincs jele, amióta csak névleg egybetartozó kerületek esetleges konglomerátumává silányult egykori fővárosunk, a nagy BUDAPEST

BUDAPEST

a városlakók folyóirata

Pro Cultura Urbis díj 2007

XXXIX. évfolyam, 6. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947

szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor

IV–XXVI. évfolyam, 1966–1988

szerkesztő:

Mesterházi Lajos, Fekete Gyula,
Vargha Balázs, Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

**Angelus Róbert, Buza Péter,
Csontó Sándor, Hidvégi Violetta,
Kirschner Péter, Mezei Gábor,
N. Kósa Judit, Saly Noémi,
Sándor P. Tibor (archív fotó),
Sébastyén László (fotó),
Török András (Simplicissimus Budapestje),
Zeke Gyula**

Facebook oldalunk szerkesztője:

Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye
a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

E-mail: budapestfolyoirat@summa-artium.hu

Honlap: www.budapestfolyoirat.hu

Kiadja

Summa Artium Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Török András

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

Telefon: 318-3938, fax: 318-3938

Lapigazgató

Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere

a Városháza Kiadó

Kiadóvezető: Csomós Miklós

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.

Telefon: 411-5000

Terjesztés:

HÍRVILÁG Press Kft.

Telefon és fax: 411-0491

hirvilag.press@hirvilagpress.com

A folyóirat megjelenését az NKA támogatja

Tördelés:

Görög Gábor

Nyomdai munka:

Pharma Press® Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.

telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:

Szellemes takarító

(2. oldal)

A hátsó borítón:

Rejtélyes képek világa

(20. oldal)

ÉJFÉL

Szellemes takarítónő

szöveg: Horváth Júlia Borbála, fotó: Sebestyén László

Gyakori mostanság a mogorva munkavállaló. Persze alig szabad illet mondani manapság, mert félő, hogy a mogorva munkavállalók becsületvédő szakszervezete fellázad. A vidám munkavállalók becsületvédő szakszervezete bizonyára széles mosollyal a kijelentés mellé állna, és megmutatná, hogyan kell elviselni a mufurc hétköznapiakat. Persze mindkét csoport számára a lét a tét, ezért inkább hallgat; Veronika viszont nem fedi fel inkognitóját, s kedélyünket javítandó, pontban éjfélre időzíti az akciót!

Budapest-Zugló fölött viharfellegek gyülekeznek, a szél is feltámad, tépi az ágakat. Ki teheti, hazaszalad, mások behúzódnak az eresz alá. Frissen kopognak az esőcseppek, kifényesedik az aszfalt, újraéled a járdaszegély mentén a tavaszi tyúkhúr. *Micsoda szégyen...* – Nóri néni behajtja az ablakot, minden alkalommal felháborodik, amikor sorházi tekintete a szomszédék elhanyagolt bejáratára téved. *Én nem bírom... és nem is akarom...* – pöröl magában, a söprögetést még bevállalná, de a gyomirtást?! *Amíg a Guszti élt, nem volt ez probléma...* – pedig dehogynem, viszont akkor még együtt dohoghattak a rendelleneségeken, ami különös életerővel látta el őket. És dolgoztak szorgalommal, nappal a máséban, munka után a saját ház körül: utcaseprés másnapként, kuka kirakás-berakás hetente egyszer, kapuk-zsaluk olajozása évente, télen szózás, nyáron hűtés, dús nyarakon rendszeresen csipgették a kockakövek között elvadult fűvet. Persze, nekik is voltak rosszabb napjaik, mert amikor esik, vagy fúj, akkor nagyon fúj az egész.

Eh... – Nóri néni nem akarja az emlékeket, és kikéri magának a nénezést (60+), végül elhatározza, kiküzdött társadalmi rangja révén, a továbbiakban nem hajlandó a más portáját is rendben tartani. A takarítónői múlt azonban nem hagyja nyugodni. Az utcában senki nem tudta, abban az időben mivel kereste a kenyerét; korán reggel ment a privátékhöz, onnan az irodába, hogy összeporszívózza az aktatászkás uraságok kosztát. – *Nórika, ránézne a vécére?* – először nem értette, mit jelent a virágnyelv, majd rövidesen kiderült, a gazda savazást szeretne, mert a hétfégi fogadáson kicsit elhajlott a társaság. A munkakerő olyankor nyel egyet, s igyekszik másra gondolni, miközben szorgosan jár a keze.

Máskor az úr vasalást rendelt az alapcsomag mellé: *ugyan... kifizette rendesen...* – védekezett Nóri otthon, amikor Guszti, pedáns mérnökember lévén a saját nadrágja élet kérte számon tőle. *Csak a szépre emlékeztem... ahogy a csillag megy az égen...* – efféléket fabrikál a fejében Nóri néni – *Nóri... hányszor mondjam...* –, és ezúttal valóban megköti magát: amit elhátározott, az úgy lesz. *És kész...*

A mihez tartáshoz kapóra jön, hogy az elhagyatott házba rövidesen új lakók költöznek. *Pláne...* – kakaskodik a nem-néni, s energikusan dörszölgeti a tenyerére száradt téstacafatokat. A függöny mögül próbálja kifigyelni, kifélék lehetnek az új szomszédok, de azok rendkívül diszkréten élnek az életet. *Valami puccos naccságáék... még bemutatkozni se jöttek át...* – panaszkodna Nóri a barátjának, hogy megvilantsa az archív filmscatornákon szerzett műveltséget, midőn a cselédek kibékíthetetlen vonzalommal irigykednek kenyéradóikra. *Akkora terepjárójuk van, hogy átlóg a térfelemre... hosszabb, mint a lakás...* – ekképpen zsörtölődik magában, s amúgy szakmailag, minden alkalommal, amikor elmegy a kapu előtt, lapos pillantásokkal terepszemlét tart.

Hónapok telnek ekképpen, a házba csakugyan élet költözik, Nóra csak bámul, hogyan lesz napról napra takarosabb a zuglói zug. Minden szinten munkások dolgoznak, vidám kalapácsütések tartják ébren a hétvégi lakosságot, s életben a zsörtölődést: *inkább a tyúkhúr, mint a sittes vödrök...* – de már nincs visszaút, eladódott a ház, a tulajdonosnak pedig elképzelései vannak. A házfalat négerbarna és törtfehér árnya-

laltal variálták: *korrektebb lett volna a kávébarna...* – néhány finnyás Nóri mellé áll, és amikor a munkások elhagyják a terepet, végre elmondhatják meglátásaikat a szomszéd kertjéről. *Hogy minek ezeknek törpeszőkökút...* – a leginkább fájó pont; az erkély fölötti gipszstukkót még valahogy megemésztették volna, mert a kirendelt kőfaragó részletesen beszámolt a restaurálás főbb állomásairól. Végül fél év múltán megszületik a nagy mű: az alul-felül másfél szobás kertes házikó kipucolkodva várja vendégeit.

A belső készülségről azonban semmi hír, mert mégiscsak legyen az embernek tartása, és Nóri világéletében irtózott bármely néniféle kíváncsiságtól. *Majd kialakul...* – vélekedik a barátkozásról, és szomorúan végignézi az özvegyi homlokzaton; pergő alakolat, vésőnyomok és nejlonzacsók az alapzat tövében, már ami a beázást illeti.

Na, de a virágoskert... – mentegetőzik – *... az csodálatos!* – Nóri összerenzen a hangra, a frissen mázolt belső kerítés mellett feltűnik a melírozott vörös: *Veronika vagyok...*

...Nóri néni. – nyújtja a kezét ijedtében Nóri néni, de nincs ideje javítani, és arra lesz figyelmes, hogy máris válaszolgat a kérdésekre: *igen, régóta... a Guszti is nagyon szerette... ugyan ki járna énhezám...* – a vörös Veronika együttérzőn bólogat, de a kitarulkozást későbbre hagyja. Nórinak kissé rosszul esik a titkolódzás, és megbánja, hogy rögtön panaszkodással kezdte: hogy a csőtörés... a tetőfelújítás... az időjárás... és persze a rendetlen járókelők, akik mindig ezen szakaszon dobálják el szemetet... *Nem*

baj – zsörtölődik tovább a néni – *legalább megtudja, mi a rend erre felé...*

A hatás valóban nem marad el, néhány héttel később, amikor Nóri néni a közértboltból vászorosoz haza – különösen erős napja volt – az új kerítésre függesztett táblácskán a következő feliratot találja: *A ház utcafrontját Szellemem tartja rendben. Aki elrondítja, azért érte jövök! Veronika...* – Nóra azon nyomban feléled, első gondolata, hogy rögtön felkeresi Verát, hogy megtudja, miről van szó. A házban azonban csend honol, a zsalugáterek félárbon, és a csengő is süketen kattog, amikor már vagy negyedszer nyomja. *Ja, ha szellem...* – összegzi tapasztalatait, elvégre őt csak az érdekli, hogy a porta rendben legyen; ki hogy csinálja, az ő dolga. Estefelé viszont úgy gondolja, mégiscsak átnéz a belső kerítésen, hátha feltűnik a vörös, és szóba elegyedhetnek.

De nem, nem érdekel... – próbálja viszszaaverni magában a vágyat, s hogy lekösse magát, a tévé-távírányítóért nyúl. Végül három híradó, két szerelmes sorozat és egy horrorfilm felületes megtekintése után összekapja magát, és hátra rohan az udvarba, ott mégiscsak nagyobb az esély, hogy megtud valamit.

Éjfél felé jár az idő, a kerten könnyű borzongás fut végig, Nóri összehúzza magán a pufi-kardigánt, már nem néz, csak lát, amint a vörös Veronika padlástéri galambdúcban méhviaszgyertya fényénél formálgatja a sorsot; a haja kibomolva, az elméje megromolva, baglyok huhognak, farkasok vonyítanak, kicsit villámlik is.

Na, de a Pincinek nem ilyen hangja van... – eszmél Norcsi, ezúttal hálás szívvel gondol a környék házörzőjére, hogy létezésével amúgy lelkiileg visszarántotta a valóságba, s két kupica konyak a pókhálós készletből segít az éjszakai nyugalom visszaszerzésében. Félálomban még hallja, hogy odakint nyikorogva csapódik a padlásajtó, miáltal létrejön a tökéletes ezoterikus mező, amelyben bármely eszköz érintése nélkül lehetséges utcát söpreni, azután álomcsönd. Reggelre kelve Nóri néni árnyas tekintettel, de rendezett elmével úgy dönt, ezentúl kizárólag a szakmai részre koncentrálni. *Tartozom ennyivel Guszti emlékének...* – gondolatai órákon keresztül a titok megfejtése körül döngöcsélnek, de biztos ami biztos, elöveszi a közepes kisböröndöt, komótosan csomagolni kezd, miközben a megoldás is körvonalazódik: *Ha nem megy, legföljebb eldoblok néhány sörös dobozt a járdán, és akkor Veronika eljön értem...* ●

VILÁG VÁROS

Rehabilitáció – krízis idején

Tosics Iván

Józsefváros, Magdolna negyed részleges felújítása – EU-s forrásokból

Budapestnek ma már akadnak olyan régi városrészei, ahol jó érzés sétálni, többé-kevésbé minden „rendben van”, a közterületeket, a házakat szépen felújították. A leg-

több ilyen hely – mint például az V. kerület egyes tömbjei vagy egyes budai negyedek – a lakásprivatizációnak, majd azt követően a tehetősebbek, középosztálybeliek beköl-

Középső Ferencváros teljes átépülés/felújítás – jórészt piaci forrásokból

tözésének, azaz jelentős lakosságcsereének köszönheti ezt a reneszánszt. Van néhány példa a szegényebb városrészek megújulására is. Leginkább a józsefvárosi Magdolna negyedről (a Mátyás tér környékéről) mondható el ez, ahol részleges megújítás történt, nagyobb lakosságcsere nélkül, míg a középső-ferencvárosi terület (a körút és a Haller utca között, ld. BUDAPEST, 2009. augusztus: A belső városrészek) nagyobb részt piaci módon, jelentősebb lakosságcserevel újult meg.

A leromló városrészek átfogó megújítása nagyon költséges, rengeteg közpénzt követel, amennyiben el akarjuk kerülni a tehetősebbek beköltözését és az ott lakó szegényebbek teljes kiszorítását (ezt a folyamatot nevezik dzsentifikációnak). Budapesten azért nem lehet sok példát találni az ilyen szociális szempontú városrehabilitációra, mert a lakáspolitikát a tömeges privatizáció határozta meg, ami után hazai közpénz nemigen akadt e házak térben koncentrált felújítása támogatására.

Európa nyugati felén sokkal nagyobb a hagyománya az ilyen beavatkozásnak. A leromlott városrészekben a lakások jelentősebb része volt (és van még mindig) köztulajdonban. Sok országban profi, jól szervezett társaságok működtették ezt az állományt, szociális szempontokat is figyelembe véve, amikor a felújítás szóba került. Fontos szerepük volt a kiterjedt rehabilitációs támogatási szisztémáknak is, amelyek révén jelentős közpénz (nem kizárólag és nem is elsősorban EU-s források) jutottak a szegényebb negyedekre.

A 90-es évek második felének pénzügyi krízise idején azonban az ilyen átfogó és szociális töltetű beavatkozásoknak a legtöbb feltétele megváltozott. Sokfelé megszűntek a rehabilitációs támogatási rendszerek, a várospolitiká meggyengült. A megváltozott körülmények között új ötletekre volt szükség a korábbi átfogó, de költséges beavatkozások kiváltására. Az alábbiakban néhány innovatív nyugat-európai példát mutatunk be arra, mit lehet csinálni a szegényebb városrészekben, ha a közpénz kevesebb, vagy már éppen teljesen eltűnt.

„Csináld magad” típusú felújításra váró épület a hollandiai Schiedamban

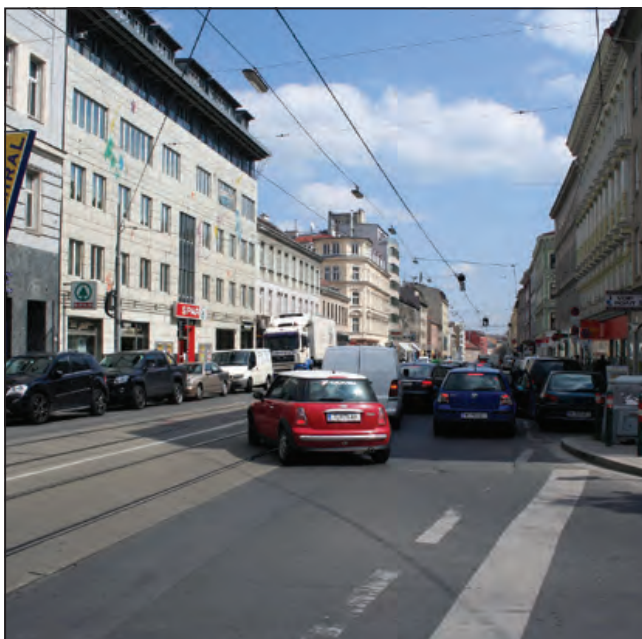
A magánérő bevonása

Hollandiában is fel kellett adni a korábbi átfogó felújítási programokat. Rotterdamban, hogy mégis történjen valami a legjobban lepusztult városrészekben, 2005-ben bevezették a Klushuizen programot, ami szabad fordításban „csináld magad” tartalommal értelmezhető. A szinte kizárólag szociális (köztulajdonú) lakásokat tartalmazó szegény városrészek legleromlottabb házait viszonylag alacsony áron eladásra kínálják. A vásárlóknak vállalniuk kell meghatározott mértékű pénz ráfordítását és munka elvégzését a ház (és környezete) felújítására. Ennek elvégzése után még legalább két évig a

házban kell élniük, eladása vagy bérbeadása nem megengedett.

A program eredményeként általában fiatal, közepes jövedelmű, magasan képzett holland családok költöznek be a leromlott területekre. Ez pozitív a terület egyoldalú társadalmi összetételének enyhítése szempontjából. Ugyanakkor az önkormányzat arra is ügyel, hogy ne legyen túlzott dzsentrifikáció: szigorúan korlátozzák az ilyen tranzakciók térbeli koncentrációját. A legrosszabb házak/lakások felújítása végső soron a területet továbbra is domináló közösségi lakásállomány felértékelődését is eredményezi.

Bécs, Ottakringer strasse 2012-ben, átépítés előtt...

... s átépítés után

Nagyobb rugalmasság, átmeneti megoldások

Ha nincs elég pénz, fel kell adni a „tökéletes” megoldás iránti elvárásokat, és a megváltozott körülmények között olyanokat kell keresni, amelyekre pénzösség idején senki sem gondolt volna. Brüsszel Európai Negyede szinte kizárólag irodaházakból áll. Egyéb funkciók hiányában esténként és hétvégéken a negyed szinte teljesen kiürül. Az európai intézmények koncentrációja ellenére az épületek 11 százaléka üresen áll, leginkább azok, amelyek ma már nem felelnek meg az irodaházakkal szembeni megnőtt elvárásoknak – például túl alacsonyak az emeletek. Korábban a negyed piaci alapon történő átépülése dinamikus zajlott (az elavult irodaházak bontása és modern irodaházak építése útján), ez azonban a pénzügyi krízis kezdete óta leállt.

Brüsszel önkormányzata új megközelítést dolgozott ki az egyik ilyen, állami tulajdonú, 2004 óta üresen álló irodaház esetére. A nyolcemeletes, összességében közel 11 ezer négyzetméter hasznos alapterületű ház rehabilitációjának végső célja az iroda-funkció térségi dominanciájának enyhítése, a negyedben hiányzó lakás, kereskedelmi, szociális és kulturális funkciók erősítése. Adott körülmények között azonban a közsférának csak a városrendezési és övezeti előírások módosítására van anyagi forrása. Rövid távon ezért az épület átmeneti hasznosítására kerül sor: innovatív funkciók kialakítására, amelyek vonzóak a térség lakói, nappali használói és az Európai Negyedet meglátogatók szá-

Rotterdam, Aleidisstraat 3 épülete, mai állapot ...

... s átalakításának terve

mára. A brüsszeli művészek egy csoportja fog az épületbe költözni, az ő jelenlétük és munkájuk lehet az első lépés a városrész rehabilitációja, élhetőbbé tétele útján.

Olcsóbb beavatkozások: a közterületeken

A komplex városrehabilitáció legköltségsébb része a régi lakóépületek megújítása, ami, noha drága, a lepukkant negyedek felújításának kulcsfontosságú eleme (egy „hüvelykujj szabály” szerint a pénznek legalább a felét lakóépületekre kell költeni ahhoz, hogy a térség megújulása tartóssá váljon). Az új körülmények azonban rákényszeríthetik a várost arra, hogy ezt elhagyja, és olcsóbb beavatkozásokra koncentráljon, amelyek alkalmasak a lakók bevonására, a terület problémáinak és lehetőségeinek megvitatására – végső soron egy későbbi rehabilitáció előkészítésére.

Bécsben az Ottakringer strasse a XVI. és XVII. kerület határán fekszik, és ahogyan ez ilyen esetben lenni szokott, egyik sem tekintette sajátjának. Ide az 1990-es évektől a korábbi Jugoszláviából tömegével érkeztek bevándorlók, a legtöbb üzlet bezárt, helyükre az olcsó telefonos, kebabos boltok költöztek.

Az Ottakringer strasse növekvő problémáinak kezelésére és egy átfogóbb városrehabilitáció előkészítésére a 2000-es évek végén összefogtak a két kerület „területi gondozási központjai”. (Bécsben 11 ilyen központ működik a város szegényebb ne-

gyedeiben, közvetítő funkcióval a város, a kerület, lakóház-tulajdonosok, bérlők, üzlettulajdonosok között.) A 2008-as foci EB világított rá arra, milyen potenciál van ebben az utcában és az itt élőkben. A széles utcát, amelyet az autók uraltak, a meccsek idején teljesen le kellett zárni. Egy másik arca a térségnek a különleges atmoszférájú éjszakai élet, erősen felturbózott népi zenével a különböző klubokban.

Kezdeti lépésként a területi gondozási központ üzemeltetését bérelt az Ottakringer utcában, és egy speciális „utazási irodát” nyitott, és „Balkan-Meile” néven túrákat szervezett az ide látogató bécsi számára, bemutatva a környék speciális helyeit, ahova maguktól nem jutottak volna be. Elkezdődött a lakossági részvételi akció is, az irodában több témakörben folytak a megbeszélések. Ezek eredményeként kialakult egy elképzelés, mit lehetne csinálni az 1,2 kilométer hosszú utcával: az autók sávjának megszüntetése, az autóknek a sínekre terelése, a terek átépítése, fák ültetése.

A helyi politika aktivizálódott: a város tervezőket szerződtetett a helyi lakosok által felvetett ötletek kidolgozására. Az átalakítások az utcai életet favorizálták az autók ellenében, 80 parkolóhely megszűnt, és programot dolgoztak ki a parkolási problémák kezelésére. 2013 végére a lakók bevonásával indított folyamat eredményeként az utca teljesen átalakult, ami jó alapot nyújt a lakóházak későbbi modernizálására.

Teret az innovációnak!

Az új körülmények között az innovatív gondolatok sok esetben „alulról” jönnek. A 2000-es évek végén a kis építészirodák Európa-szerte munka nélkül maradtak. Az egyik holland stúdió felfedezte, hogy az irodapiacra jelentkező óriási felesleg (közel 8 millió négyzetméternyi terület állt üresen Hollandiában!) és a lakáspiacra meglévő hiány között kapcsolat teremthető.

A Crowdbuilding projekt az interneten hirdet meg üresen álló irodaházakat, a lakóházzá konvertálás ígéretével. A jelentkezőkkel való többszöri megbeszélés során fokozatosan kialakul az egy-egy irodaház iránt komolyan érdeklődők csoportja, és az ő közreműködésükkel egyre konkrétabbá válnak az átépítési tervek. Végül az épület tulajdonosa és a jövőbeli lakók megegyezése után a bank hitel ad és megvalósul az átépítés – és a folyamatot végig szervező és a terveket fokozatosan finomító építész-csapat csak ekkor kapja meg elvégzett munkája ellenértékét.

A röviden bemutatott példák rávilágítanak arra, hogy a pénzügyi válság idején, amikor a nagy átfogó városrehabilitációs projektek leállnak, különösen fontos, hogy a közsféra, az önkormányzat innovatív elképzelésekkel álljon elő, illetve rugalmasan reagáljon más szereplők ötleteire, így pótolva a kieső beruházásokat és hosszabb távon – a válság enyhülése után – gazdagítva a városrehabilitációs lehetőségeket. ●

Zugló értékei felé fordul

Barta Ferenc

Mit is jelent a szó: Zugló, az itt élőknek? Más kerületben élőknek? Az a zöld kertváros a pesti oldalon? Itt van a Városliget? Az Állatkert? A Puskás stadion? Igen. Meg a Gundel. Az Örs vezér tér. A Bosnyák. Kinek mit jelent? Rákos mezeje, József Attila „A város peremén”? Mert igen, 1933-ban Zugló még „külváros”, csak két év múlva lesz önálló. A kerület főépítészet abból a megfontolásból hívtuk meg szerzőnknek, hogy idén először ír ki pályázatot a kerület épített örökségének védelme s megőrzése érdekében.

Összetett, színes kerület. A Duna felé itt nyílik ki a belváros, és itt kezdődik a családi házas övezet is – az ellenkező irányban. A főváros egyesülése utáni szerves növekedés elérte a vasút gyűrűjét. Addig a belvárosi bérházak és villaépületek kitöltötték a rendelkezésre álló teret. A város finom csápjait kinyújtotta a Thököly út, Kerepesi út mentén. Egy 1917-ben készült rendezési terv azonban világosan megrajzolja a következő lépések ritmusát.

A századforduló elején kialakult úthálózat átgondolt városfejlesztés eredménye. Sugárirányú elemei jelentős forgalmat bonyolítanak le, tekintettel arra, hogy Zugló a főváros központja és az úgynevezett „alvó városrészek”, valamint az agglomeráció között helyezkedik el. Jellemzően napjainkban is átmenő kerület, ennek minden előnyével és hátrányával.

A kerület nyolc városrészből áll. Izgalmas területek az építészet szempontjából, mind más és más jellemzőkkel. Az épületf-

pusok teljes spektruma, a településszerkezetek majd minden formája megtalálható itt. Alsórákos, Herminamező, Istvánmező, Kiszugló, Nagyzugló, Rákosfalva, Törökőr és Városliget. A mai kerület egymagában csaknem akkora, mint a pesti városmag – az V., VI., VII., VIII., IX., XIII. kerület – építési területe együttvéve.

Zugló első „városi” lakói az 1800-as évek második felében telepedtek le Herminamezőn. Védett épületeink legrégebbjeit jegyezzük innen. A Liget közelsége villák, nyaralók, kocsmák, mulatók, gyógyintézmények és szanatóriumok építését ösztönözte. 1854-ben szentelték fel a névadó kápolnát. *Táncsics Mihály* 1867-ben Fővárosunk című röpiratában felismeri a főváros „természeti fekvésének szépségét”. Szabályozást javasol. Például egy észak-déli csatornát, melynek partján világvárosiasra fejlesztendő a „most Városligetnek nevezett kicsinyes mulatóhely”. A nagy parkot ebben az időben ritkán betelepült kertek telkek veszik körül. Keleten

a régi városárokig külvárosias jelleggel beépült területek, zöldségeskertek fekszenek.

A Közmunkatanács 1871-ben az egész fővárosra kiterjedő szabályozási pályázatot írt ki. Az elsők közt jegyzett pályaművek itt, ezekre a területekre családi házas övezetet terveztek. Az 1894-es Építésügyi Szabályzat a Városliget előtt villanegyeddal számol. A mai Istvánmezőn és Herminamezőn, valamint a Liget és a ceglédi vasútvonal között található területeket „szabadon álló nyaralók és azokhoz tartozó melléképületek” számára tartotta fenn. A kintebbi városrészek számára lazább beépítésű, zártosult övezetet, a körvasút előtt kis beépítésű szabadon álló övezetet teremt.

1906-ban az Andrássy út meghosszabbításában gondolkoznak. Létrejön egy olyan változat is, amely a Városligetet át Rákospalotáig vezetne. 1917-ben az Alsó-Rákosi rétek szabályozása is elkészül. Az ezután következő húsz évben Zugló lakossága megduplázódik. A mai kerület

külső részein ekkor indult meg az iparosodás. A földszintes és egyemeletes épületek a jellemzők. Kisebb igényű bérházak és családi házak készülnek. A lendület a II. világháborúig tart (még 1942-ben is 2000 lakás épül).

A második világháború után elszaporodó lakótelepek Zuglót sem kerültkék el. A Kerepesi út–Nagy Lajos király úti 1954–1961 között épült. A Kacsóh Pongrác úti 1965–1968 között. Környezeti, életterési és lakhatási minőségüket egynémely mai lakópark sem tudja felülmúlni. A kerületben sem maradhatott el a mindent beborító panelek megjelenése sem. A beépítetlen, jellemzően mezőgazdasági területeken vagy a ritkás beépítésű részeken épültek fel ezek a lakónegyedek. Sajnos telepítésüknél nem vették figyelembe a már kialakult és markánsan megfogalmazott rendezési terveket, és keresztül szabták a korábban gondosan átgondolt településszerkezetet. Így alakulhattak ki olyan utcák, tömbök, amelyeknek a vonalvezetését a kialakult helyzetben nem lehet értelmezni. Így készült a Füredi út–Örs vezér tere 1964–1982 között.

Ha megtekintjük a kerület értékvédelmi térképét, felemás a kép. Markánsan kettéválk a Nagy Lajos király útja mentén. A belső oldalt is kettészedve: a legfeltűnőbb, hogy Istvánmező tele van védett épületekkel. A Hungária körút és a Nagy Lajos király útja közötti területeken már szórányosabban állnak, de itt található három markáns területi védett épületcsoport is. Ezek a vitézi és a tisztviselő-telep, a Kerepesi út–Nagy Lajos király úti szocreál lakóépületei, valamint az Erzsébet királyné úti–Laky Adolf utcai telep. A Nagy Lajos király útján túli, a körvasútig tartó területen elenyésző a védett épületek száma.

Mindez annak a következménye, hogy a Nagy Lajos király útján belüli kerületre-

szekben állnak a legkorábbi lakóépületek és intézmények. A lakóterületek fejlődése a Hajcsár utcáig tartott. Ez ma a Nagy Lajos király útja. Ettől kifelé a laza beépítés a mezőgazdasági, zöldségtermelő területeket jellemezte.

Mit is jelent az építészeti értékvédelem, mi a feladat? Mit lehet és mit kell tenni?

Kerületünk múltját végigkövetik fontos épületeink. Meghatározzák annak jellegzetes karakterét. Ezek megőrzése fontos. Idézet az Építésügyi Törvényből: A „*helyi védelem az építészeti örökség mindazon elemeire kiterjed, amely külön jogszabályok alapján nem áll védelem alatt, és amelyet önkormányzati rendelet helyi települési, táji, természeti, építészeti, néprajzi, képző- vagy iparművészeti, iptörténeti, régészeti értéként védetté nyilvánít*”. A helyi védelem a „*település és környezetének egészére vagy összefüggő részére (helyi területi védelem), valamint egyes építményeire, ezek részleteire (helyi egyedi védelem) terjedhet ki.*”

A helyi védelem célja kerületünk és környezetünknek, az itt megtalálható értékes építészeti, táji, valamint az épített környezettel összefüggő természeti jellegzetességeknek a minél hitelesebb és teljesebb megőrzése. Jelentős értéket képviselnek, ugyanakkor közösségünk önmeghatározásának is fontos pillérei.

A törvény adta lehetőséggel 2011-ben a zuglói önkormányzat képviselő-testülete egy rendkívül alapos értékvizsgálati tanulmány alapján létrehozta a kerületi (helyi) értékvédelemről szóló rendeletét. Ezzel a szabályozással jelentősen megnöttek a védett épületek túlélési esélyei. Ám jelentős felelősséget és kötelezettséget terhelünk a tulajdonosokra is. Mert védett épületeinkre vigyázni kell. Meg kell ismerni, be kell mutatni őket, tájékoztatni az itt élőket arról, hogy milyen közegben töltik mindennapjaikat.

Ezeket a gondolatokat már korán felismerték azok a lokálpatrióták, akik szívükön viselik ezeket az értékeket. A 26 évvel ezelőtti alapított civil egyesület, a Herminamező Polgári Köre–1990 helytörténeti kiadványokat jelentet meg, helytörténeti műhelyt működtet, archivál és dokumentál, előadásokat szervez és kiállít. Fontos gyűjtéseket folytat és ment meg a jövő számára.

Az egyes épületek fenntartása, karbantartása mindig a tulajdonosok kötelezettsége. A szokásos jó karban tartáson túlmenő, a védettséggel összefüggő munkálatok többletforrást igényelnek. De az értékek megőrzését támogatni kell. Az önkormányzatnak is felelősséget kell vállalnia ebben a feladatban. Zugló Önkormányzata ezért helyi értékvédelmi támogatás címen pályázatot szándékozik kiírni. A tervek szerint az első évben azok az épületek pályázhatnak helyi értékvédelmi támogatásra, melyek az építészeti örökség helyi védelméről szóló önkormányzati rendelet alapján helyi (kerületi) védelem alatt állnak. A támogatás célja hangsúlyozottan a védelmet indokló, eredeti elem(ek) felújítása, helyreállítása.

A zuglói önkormányzat életre hívott egy értékvédelmi munkacsoportot. *Karácsony Gergely* polgármester vezetésével a Budapesti Városvédő Egyesület képviselőjében *Buza Péter*, Herminamező Polgári Köre–1990 képviselőjében *Krikovszky Péter*, a Helytörténeti Műhely képviselőjében *Millisits Máté* művészettörténész vesz részt a munkában. Értékelik a beérkezett pályázatokat, és javaslatot tesznek a képviselő-testületnek – amely dönt – a támogatás odaítélésére. Mindezzel párhuzamosan a Főpolgármesteri Hivatal Városépítési Főosztályának megbízásából a Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építésmérnöki karának munkatársai létrehozta egy kézikönyvet. Ennek célja, hogy tájékoztatást nyújtson a védett épületek felújításában, korszerűsítésében. Hasznos segítség lehet a tulajdonosok, a befektetők, de az önkormányzatok számára is.

A zuglói védett épületek száma lassan megközelíti a kétszázat. Az ezekhez szükséges támogatási források mértékét folyamatosan, minden évben biztosítani kell. Felelősen gondolkodni kerületi értékeinkről csak így lehet. ●

Illusztrációinkat a készülő ZUGLÓI MOZAIK című album – szerkeszti Herminamező Polgári Köre–1990, kiadja Zugló Önkormányzata – könyvdalaiból válogattuk

LAKÓTELEP

Az építészet által újra megszólítva

Somogyi Krisztina

Magyarország harmadik legnagyobb lakótelepe az újpalotai. Fénykorában csaknem hetvenezen lakták, ma is megközelítőleg negyvenezen élnek itt. A Típustervező Vállalatnál kezdték el tervezni 1969-ben Tenke Tibor vezetésével, a Rákospalotáról 1950-ben leválasztott, mezőgazdasági területen. Az alapkövetétel után szűk két évvel, 1971. március 15-én már át is adták az első lakásokat, 1977-re pedig elkészült 15400, ezzel túlteljesítve az eredeti tervet. A lakótelep tehát mostanában negyven éves – a fák magasra nőttek, az épületek állapota leromlott. Az elmúlt években számos építészeti beavatkozás kezdődött, amelyek célja, hogy javítsák a közösségi szolgáltatásokat és az életminőséget. László Tamás építésmérnökkel, városépítési szakmérnökkel, a XV. kerület volt polgármesterével és jelenlegi országgyűlési képviselőjével beszélgettünk.

Új szellemi központ Újpalotán: Boldog Salkaházi Sára templom és kapcsolódó terei Terv: Kruppa Gábor

– **Hogyan lehet beavatkozni egy ilyen városrész életébe?**

– Lépésről-lépésre lehet csak tenni valamit, nem könnyű a beavatkozás. Bizalmatlanság, fásultság, harag él az itt élő emberekben. Ez részben érthető, hisz úgy érzik, sokszor becsapták őket. Aki a helyi közösségért, a település fejlesztéséért tenni

akar, annak kitartóan kell próbálkoznia, mert csak hosszabb távon lehet meggyőzni az embereket egy-egy változás hasznosságáról. A lakótelepi ember valójában a „második” megszólításra vár, azt hiszi el.

– **Mondana egy tipikus problémát?**

– A parkolók kérdése például komoly feszültségeket gerjeszt. A lakótelep tervezéskor lakásonként egy autóval kellett volna számolni, de csak nyolcezer parkoló létesült. Ádáz küzdelem folyik a helyekért, mindenhol kocsik állnak, az autósok több helyet akarnak. A többiek viszont ragaszkodnak a növényekhez. Feloldható a konfliktus? Újpalotán a felújítás során a parkolók kerülgetik a fákat, girbe-gurba lett a kiosztás, de a meglévő negyvenéves egyedeket megvédtük. Az autós ráadásul a konyhaablakából szeretne rálátni kocsijára, a többieket viszont idegesíti az ajtó-csapkodás. Kitaláltuk, hogy mérjük ki a mindenki számára elfogadható távolságot, van ugyanis egy zóna, amire még rálátni, de már nincs hallható közelségben. Arra jutottunk, hogy a háztól mért 18 méter a megfelelő. Ehhez tartottuk magunkat. A játszótér kialakításánál ugyanez a helyzet. A gyerekek is hangosak, ez is zavarja a pihenni vágyókat – itt fontos megjegyezni, hogy a lakótelepeken nagyon sok az idős ember. A 18 méter távolság tűnt ekkor is ideálisnak. A játszótérket egyben védett helyé is kellett alakítsuk: bekerítjük, kulcsot adunk hozzá, és próbáljuk segíteni a baba-mama közösségek kialakulását. Programokat szerveztünk a parkban, és védett zónákat hoztunk létre. Megkíséreltük fölbontani azt az úszótelkes kialakítást, amely homogénné és így gazdátlaná tette a zöldfelületet.

– **Úgy tudom, több közösségi kert is van itt. Miért fontos ez?**

– Nagy divat, jó gondolat a közösségi kert, de a létrehozása nem egyszerű. Az a tapasztalat, hogy 20–25 család tud használni egy ilyen helyet. A kertnek a közös téréből való kiszakítása mindig vita tárgya, akik kimaradnak a lehetőségből, zajos ellenzőkké válnak. A kertek haszna óriási: minőségi szabadidőtöltést lesz tehetővé, jelentősen javítja a nagyszülő-unoka kapcsolatot, és számos férfinak ad aktivitásra lehetőséget. A lakótelepen ez bizony gond, hiányzik a barkácműhely, nincs garázs. A közösségi kertek részben pótolják a kint töltött tevékenységet. Még bogarászni is szoktak ezekben a kertekben.

– **A kertközösségek és az említett érdekközösségek spontán is kialakulnak, avagy támogatást igényel a létrehozásuk, működtetésük?**

– A lakótelep nem organikusan fejlődő világ. Külső energiák szükségeltetnek ahhoz, hogy folyamatok beinduljanak, programokon keresztül lehet változtatni az emberek attitűdjén. Erre egy példa: az újpalotai Fő tér és Községi Ház építészeti ötletpályázatát 2011-ben írtuk ki. Kíváncsiak voltunk, hogy föl tudjuk-e kelteni a magyar építésztszadalmat érdeklődését? Sikerült:

magas a színvonal. A pályázóktól a Községi Ház megtervezésén túl a Fő tér hasznosításában tavaszi-nyári, őszi-téli kültéri programjavaslatokat is vártunk. 63 terv és 126 programkoncepció született, így indulhattunk neki a továbbtervezésének. A nyertes tervet lelkes fiatalok, *Láris Barnabás* és *Vesztergom Ádám* készítették. Itt jegyzem meg, hogy a lakótelepet is a legkiválóbb építészek tervezték, az adottságok és a lehetőségek azonban nagyon nehezek voltak: gúzsba kötve próbáltak táncolni. A silány építéstechnológia lebutította az elképzeléseket, és sok tervezett elem, így a közösséget szolgáló létesítmények sem épültek meg.

A 2011-es főtér-pályázat nagy kérdése volt az is, hogy miként lehet egy művelődési ház és egy tér identitásképző erő? A tervpályázat tanulságát összegezve hoztuk létre a szabályozási tervet, aminek újszerű eleme, hogy a Fő tér maga és a téren folyó minden aktivitás a közösségi házhoz tartozik, azaz nem kell közterület-foglalást kérni az eseményekhez. Ezután, 2014-ben egy építészeti tervpályázatot írtunk ki a Községi Ház bővítésére. Harminc pályamű érkezett, a nyertesek ismét fiatalok: *Bódi Imre* és *Flicker Zsolt*. A közösségi házakat általában alacsony, elnyúló leányépületként képzelik el a toronyházak környezetében. A nyertes terv viszont egy üvegtoronyba helyezte el a kisebb közösségeket (a negyven-hatvan fős társaságokat) szolgáló tereket. Transzparens világitótornyot képzeltek el, amely hasonlít is a paneles magasházak struktúrájára, de ellenpontja is annak. Transzparenciájával a közösségi élet nyitottságáról hordoz komoly üzenetet a tömör tornyok mögött lakó embereknek.

– *A közösségi élet újragondolása kapcsán szociális közintézményeket is felújítottak?*

– Szociális városrehabilitációnk fontos eleme a Spirál-ház, amely negyven éve kereskedelmi, szolgáltató, vendéglátó épületként létesült, azonban a 90-es években a lakótelep szomszédságában felépült Pólus Center minden működtető erejét kiszívta. Az eredeti épületet *Callmeyer Ferenc* tervezte 1974-ben. Az acélvázass szerkezetű, egyemeletes épület fokozatosan ellép a Nyírpalota utca síkjától, így a Zsókovári utcai kereszteződésben kialakul egy kis teresedés, amelyen a helyiek által csak spirálnak nevezett, kör alakú acél és vasbeton rámpa található. Ennek az lett volna a fontos funkciója, hogy a Zsókovári utca fölött átvezesse a járókelőket a Fő tér és az ott lévő kulturális intézmények irányába, de a 70-es években sem ezek, sem az átvezető híd nem épült meg. Ott maradt tehát egy üres héj a lakótelep közepén, amelynek a fizikai állapota igen leromlott. Ez persze vonzza a bajt, az emeletre beköltöztetett Szabó Ervin Könyvtárba a könyvtárosok csak nehézségek árán tudtak bejutni, féltek is. Az emeleten lévő OTP-t rendszeresen kirabolták, a fiók leköltözött a földszintre. Mit tegyünk a Spirál-házzal? Próbáltuk megérteni, hogy a lakótelepnek mik a fő bajai. Központi kérdés a szociális probléma. A szociális intézmények azonban eldugott helyen vannak, mintha szegény lenne. Elhatároztuk, hogy előtérbe hozzuk őket, ezeket költöztetjük a Spirál-házba. Családsegítő szolgálat, önkéntes iroda, munkanélküli fiatalok irodája, a hajdan volt Pajtás közösségi étteremként való megnyitása és egy közösségi mosoda adta a programot, az épület és a rámpa átépítését *Golda János* Ybl-díjas és *Varga Bence* építészek (Team-annon) tervezték. Egyetértettünk abban, hogy rettenetes állapota ellenére magát a névadó spirál meg kell őrizni. Ikonikus, a helyiek számára fontos elem. De a tartószerkezete nem volt jó, az alatta lévő rész zugai gondot okoztak, a rámpa lejtésszöge

A felújított Spirál-ház közösségi szolgáltatásokkal, megújított épített környezettel új vonzerő. Már csak a növényeknek kell megnöniük

Az új közösségi központtal együtt a toronyház is megújult: diszkrét festéssel, új bejárati zónával lett karakteres. Terv: *Golda János*, *Varga Bence*

csak a gördeszkásoknak volt ideális. Tulajdonképpen egy fordított szerkezeti rend lett a megoldás. Az eredeti alátámasztó gerendákat és a rámpát elbontották, de megmaradt a nyolcvan centiméter átmérőjű vasbetonpillér és az eredeti rámpa tetején lévő körgyűrű alaprajzú vasbeton fődémszerkezet, a pilléreivel együtt. Az új, ívesen haladó olaszlépcső légi megjelenésű függesztett szerkezet, aminek köszönhetően a spirál alatti tér átjárható. A mozgássérültek és a babakocsik számára lift létesült. A szolgáltató ház felső szintjén újrainyított a Pajtás étterem, és ott vannak az említett szociális intézmények. Talán a mosodáról érdemes még szólni: a lakótelepeken rettenetesen picikék a fürdőszobák. Vannak olyan textílneműk, függönyök, lepedők, amiket otthon nem, csak ott lehet jól kimosni, szárítani. Ez a mosoda hatalmas siker.

– *A Spirál-házzal együtt megújult a hozzá tartozó toronyház, így a bejárat és a homlokzat is. Manapság sokfelé tapasztalható, hogy a külső hőszigeteléssel együtt színek és mintázatok teszik egyedivé a házakat. Ezeket azonban sokszor nem tervezi építész, inkább csak úgy alakulnak, miközben hatalmas felületeket alkotnak, és messziről látszanak.*

NEKÜNK HARANGOZTAK

Némaságra ítélve

Bajkó Ferenc

A pesti Központi Városháza (egykori Invalidus-ház, majd Károly-kaszárnya) épületének óraparkányos barokk tornyát már messziről észrevehetjük. Az egykori kápolna harangtornya ez, rácsos ablakai mögött gyönyörű, 18. századi harang rejlik, csaknem eredeti formájában. Hosszú évtizedek óta: hallgat.

A Központi Városháza tornya

A magyarországi harangok kutatójaként régóta foglalkoztatott a kérdés, mi rejlik a Központi Városháza tornyában. Január végén felhívtam a Főpolgármesteri Hivatalt: szeretnék felmenni! Hallhatóan megjelentem a kéréssel az ügyintézőket, de végül egy februári nap délelőttjén alkalmam nyílt arra, hogy feljussak a haranghoz.

A sötét padlástérben botorkálva fa csigalépcsőt pillanthatunk meg, ez vezet felfele. A csigalépcső mellett ott vannak a régi, ma már nem működő toronyóra súlyai és ingaszerkezete. Maga a mechanika a harang alatti szinten kapott helyet.

A toronyóra 1735 szeptemberében készült *Christian Brethauer* bécsi órásmesternél.

Ma már sajnos nagyon kevés toronyóra működik mechanikus módon. Budapesten egy sem. Országszerte felváltotta a digitális vezérlés, amely kevesebb kezelést igényel, viszont a régi órák szerelmesei szerint a mechanika adta hajdan a toronyóra lelkét. Valóban csodálatra méltó az apró fogaskerekek megformálása, az áttételek megoldása. Ezek a szerkezetek nem csak pontosan jártak, hanem az időt hangosan is jelezték. Az óraszekrény mellett a harangozó-állást figyelhetjük meg: a földemen három lyuk tátong, ezeken lógatták át a húzóköteleket.

Létrán juthatunk tovább a rácsos ablakú harangházba, amelyet vaskos fagerendákból ácsolt úgynevezett harangszék tölt be. Ezeket a későbbiek során – tűzbiztonsági okok miatt – sok helyen felváltották az acélszerkezetű harangszékek, itt viszont megmaradhatott. A fa állványzat nagy előnye az, hogy jobban kíméli a tornyot a harangozásból eredő rezgésektől, mivel belső szerkezete elnyeli a rezgéseket, az acél viszont vezeteti és továbbadja azokat.

E barokk kori harangszéken három harang függött eredetileg, közülük csak a közepes méretű van meg, ez viszont csaknem eredeti állapotában. 500 kilogramm tömegű, 97 centiméter az alsó átmérője, gszl alaphangú. *Zechenter Antal* öntötte Budán 1735-ben. A Budapest tornyaiban fellelhető harangok közül ez a negyedik legrégebbi a margitszigeti kápolna harangja (15. század), a szervita templom nagyharangja (1694) és a budavári Mátyás-templom Szentháromság-harangja (1723) után. Palástja egyik oldalán Sárkányölő *Szent György*, a másikon *Szent Mór* domborműve látható. A barokk harangokra jellemzően gazdag növényornamentikával és kevés felirattal látták el – szemben sok 20. századival, amelyeken több esetben nevek sokasága (adományozóké vagy háborúban hősi halált haltaké) olvasható.

A városházi harang felirata az alsó pártázaton: SANCTUS GEORGIUS AC DIVV

Az eredeti fa jármon és harangszéken

MAURITIUS STENT PRO NOBIS, míg a vállán két nuta között: GOSS MICH ANTONI ZECHENTER IN OFEN ANNO 1735.

Ahhoz, hogy a történetét megértsük, az épület történetével kell megismerkednünk. *Széchenyi György* esztergomi érsek 1692-ben született végrendeletében alapítványt hozott létre a hadirokkantak (invalidusok) számára Pesten felállítandó kórház céljából.

Díszítése

Az érsek nem érthette meg az alapkövetélt sem, de meghagyásai között szerepelt egy, a ház részeként felépítendő Szent György kápolna létesítése.

Az alapkövet 1716-ban helyezték el, a Városház utcai szárny befejezésére 1747-ben került sor. 1727-ben kapta megbízását *Anton Erhard Martinelli* építőmester, aki a homlokzatok rendszerét úgy képezte ki, hogy

a főhomlokzat középső részén a kápolna kapjon helyet. A Szent György kápolna berendezésének elkészítésére 1735-ben került sor. Ekkor készültek el *Johann Thenny* bécsi szobrászművész alkotása nyomán a főoltár szobrai: Szent György, Szent Mór, Szent Sebestyén és Szent Flórián. Közülük az első kettő a harangon is megjelenik. A kápolna felszentelése 1735. október 23-án történt meg.

A 9, 5 és 3 mázsás toronylakók nem sokáig hívhattak misére, mivel *II. József* 1783-ban úgy rendelkezett, hogy az invalidusokat máshol helyezték el, a házat pedig kaszárnyaként hasznosítsák. Az ezzel járó építési munkákkal *Franz Anton Hillebrandt* osztrák építész bízta meg. Az átalakítás legnagyobb áldozata a kápolna volt. 1784. július 27-én megszűnt templom lenni, díszzeitől megfosztották, berendezése értékesítés útján máshova került. Terét a császár utasítása szerint három szintre osztották, katonai ispotály létesült a helyén.

A Károly-kaszárnya néven ismert, folyamatosan bővülő épület 1894-ben lett a budapesti városi közigazgatás épülete, ugyanis a *Hild József* tervezte, régi, tornyos Városháza egyrészt szűknek bizonyult, másrészt a városrendezésnek is útjában állt. A Károly-kaszárnya *Hegedűs Armin* tervei szerint épült át Városházává.

A *II. József*-féle kápolna-felszámolás nem vonatkozott a toronyra és annak „lakóira”. Miután hivatal lett, harangjai a régi városházi funkciókat vették át: veszedelmek és ünnepek alkalmával szólaltatták meg őket, továbbá időjelző funkciót kaptak. Később kizárólag az órákat kongatták, ez a használat ma is jól látható a megmaradt remekben, hiszen a lengési irányba is időjelző kongató kalapácsokat szereltek, nyelvét kisereltek, így ma hagyományos, lengő harangozás nem végezhető rajta.

A harang két társának pusztulása az első világháborúban következett be, hadi nyersanyagként használták fel bronzukat. A rekviráló bizottság minden toronyban csak egyet hagyott meg, ezért tudott megmenekülni az ötmázsás középső. Mivel Magyarországon rendkívül kevés régi harang maradt, az 1800 előtt készült harangokat a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal – amikor még megvolt – védetté nyilvánította.

Itt, a Városháza tornyában mintha megállt volna az idő, a barokk kori óraszerkezet és harang felfüggesztésével együtt csodával határos módon megmenekült a világháborúk és a félreértelmezett motorizáció értékpusztításától. Jó lenne, ha megőrizhetnénk most már az emberi mértékkel számított örökkévalóságig. ●

TERESEDÉS

Minőségi terepen

Csontó Sándor

Szinte beleszülettem az alföldi tájba, de amióta megláttam Pasarétet, csak a Budai-hegyekre esküszöm. Nem is csoda, hiszen ez a vidék a mesék földje, ki ne szeretne itt élni? Tündér-hegy, Húvösvölgy, Rézmál, Törökqvész, Hidegkút, Kútvölgy, Kurucles, Csatárka, Máriaremete, Ördögárok, Gugger-hegy, Zöldmál, Szépilona és akárhány név a naptárba, mind boldogan éltek volna itt a magyarok, ha elérték volna.

De nem férhettek el. Egymástól nem. Sőt szűkös lett már a Kárpát-medence is, kifakultak a színei, összement az (agy)mosásban, befűlledt a levegője, s *Árpád* vérei elkezdtek kirajzani a világot minden tájára. Ideiglenesen állomásoztak, új hazát kerestek vagy csak friss legelőt a lovaiknak, jobb nyeret az ülepük alá. Nem mintha a földből nem lett volna elég. Jutna abból mindenkinek elegendő, mégha egyesek túl sokat is markolnak. Ám minduntalan felugrik a tábla: Hozzáférés megtagadva! Vagy: Tilos az átjárás!

Nagymama nekem a Micimackót olvasta *Milnétől*, magának pedig *Az ajtót a Magdától*, emlékszem, mert mindkettőt közvetlenül az oroslánpatás állólámpán tartotta. Ez is akkor jutott az eszembe, amikor felbuszoztam Pasarétre és megláttam a Jávör-villát még az utca elején. Mert a nagyinak a *Pali* volt a kedvence, naná! Amikor 1941-ben felkerült Pestre cselédlánynak az ezredeséhez, nagyot fordult vele a világ alig egy esztendő alatt. A véletlen hozta a fővárosba 17 évesen, egy lebetegedett falubelijét jött helyettesíteni a Budafoki út 12. szám

alatti kifőzdébe. Odalent Soltvadkerten öten szorongtak a földes padlójú, egyszobás házban.

Egyszer elmesélte, hogy tizenegy órát várt, leselkedett a kertkapunál, csakhogy élőben láthassa a színészkirályt, de a művész úr nem jött. Talán a Ditró utca kereszteződésében épült Star filmgyárban forgatott akkor éppen, ahol az 1990-es évek elejéig a Mafilm szinkronstúdiói voltak. Amikor a kispesti piacon ellopták a pénztárcáját vagy tízezer forinttal a hatvanezres nyugdíjából, csak a kicsi, alumínium, szerencsét hozó Szent Antal szobrocskát sajnálta, amit negyven évig

Sebestyén László camera obscura felvétele

őriztetett. Ígéretet tettem, hogy szerzek neki hasonlót, amit első olaszországi utam alkalmával Padovában meg is vettem. Igaz, ez már aranyozva volt. Megvehettem volna a Pasaréti Páduai Szent Antal Plébánia-templomban is, a szegények védőszentjének ajánlott modern magyar építészeti ikonikus alkotásánál, itt a téren. De akkor még fogalmam se volt a helynévről.

Egyszer, régen a Magas Taxon jóval innen, de még a Nagy-Kopasznál is közelebb, a Látó-hegy lábánál terült el a Disznórét és a Zsírdomb. E mesebeli magyar táj kissé alpári megnevezését 1847 júniusában Buda város tanácsa *Döbren-tei Gábor* „keresztapa” javaslatára jóindulatúan és egyhangúan Pasarétre keresztelte. Működött a frakciófegyelem, pedig az agresszív iszlám migránshullám már 160 éve elapadt. Jó döntés volt, hiszen Pasarét Köztársaság azóta is virul és gyarapodik Budapest kebelében. Jelentős szerepet játszanak ebben *Rimanóczy Gyula* szakrális épületei, melyek jól passzolnak a presztízs-villák és nyaralók világához, s harmonikus kiegészítője a buszforduló íves tömbje, melyet szintén

ő jegyzett. Főlénk magasodik és közben magához emel a 64 méter magas campanile, csak még mi nem nőttünk fel hozzád, Istenem, bár kapaszkodunk nagyon! A szimpatikus szentek, *Ferenc* és *Antal* domborművű duója a homlokzatról inti több szerénységre és kevesebb szegénységre az arra járókat. És fogadkoznak is!

A józsefvárosi konyhaszobák keserűség-sós párlata után teli tüdőből szívjuk magunkba a friss levegőt, a pasaréti polgári parfüm édeskés odórjét. Megmérítkezünk a pompás, dúsan zöldellő halmozok páratlan tárlatában. Alig karnyújtásnyira vannak, kerek, lankás és hegyesek, telehintve a Bauhaust többnyire csak mímelő kubusokkal. Bár közülük bármelyiket magunkénak tudhatnánk!

A templom és a rendház előtti kis cserjésben lapos emlékkő emlékezik *Steinweg Rudolf* müncheni autóversenyző halálára. Ezen egy újabb, *Szent István* örökségét hirdető, angyalos-címeres, szép faragvány található – amelynek a feliratát a növényzet mára teljesen eltakarta.

A közelmúltban igényesen megújított buszvégállomáson, a megszűnt trafik

mellett árulta évekig virágcsokrait és saját kiadású versesköteteit a környék által kedvelt *Patz Béláné, Aranka* néni. Az épület egyik végében a kezdetek óta gyógyszerár, másikkban új vendéglátóhely van, ahol *Veuve Clicquot* pezsgőt szopogatnak a chilis tigrisrák mellé. Mindenki azzal gyógyítja magát, amire telik. A környéket és környékbelieket ábrázoló fotómontázon *Várkonyi Zoltán* is felismerhetjük kutyasétáltatás közben. Büszkén viselte a budai polgár címet többek között, *Bartók Béla, Örkény István, Szerb Antal, Váncza József* (sütőpor!), *Déry Tibor, Kálmán György* is. A *Hollósy* cukiert érdemes messzebről is idezarándokolni.

A körforgalomban önfeledten kanyarognak többször is körbe-körbe a templomból kilépő friss házások, mint annak idején *Piroskaék*. A tér közepén szelíd tekintettel követi őket *Szűz Mária* bronz szobra, karján a kis Jézussal. „*Virágokert vala híres Pannónia...*” – fut körben a szobor alatti kútkáván a felirat. Nem csak vala, hanem leszen is! Bizakodjunk! ●

FÉNYYIRDA

Titkos
udvarokSebestyén László
fotósorozata

Dívat volt valaha a képes újságoknál, hogy posztermiségben adtak közre egy-egy felvételt, rendszerint valamely sztárról (akkor még így hívták a celebeket). Ezt a hagyományt újítjuk fel most, a magunk nyelvén fogalmazva persze: *Sebestyén László* felvételeivel. Fadobozos, lábon álló, fekete-fehér felvételekre alkalmas „Klössz”-kamerájával a pazar pesti és budai paloták udvarait örökítette meg.

VII., Kazinczy utca 12. A Szimpla Kertmozi szomszédságában álló kétemeletes ház az utca felől későklasszicista képet mutat. A napjainkban „a Kultúra utcája” névvel is büszkélkedő útvonal a 18. század közepén kertek között jött létre. A házhely alakja az eltelt 175 év alatt mit sem változott. 1841-ben *Pollack Mihály* (1773–1855), a Nemzeti Múzeum tervezője *Bornhauser Antal* lakatosmester megbízásából építette körül ma is látható formájára. Ekkor már állt a telek udvari fertályának végében egymással szemben egy kétszer kétlakásos, alapincézett, földszintes házrészlet. *Pollack* lezárta a telket a Síp utca felől, a beépítést kihozta a korabeli Nagy Kereszt utcáig, ezzel kialakult a mérhetetlenül hosszú téglány alakú udvar. 1859 nyarán *Pfligler Ignác* és neje vásárolta meg az ingatlant. Az új tulajdonos négy év múlva lebontatta „régóta álló földszintes épületét”, és új emeletes házat húzatott fel az utca felé *Limburszky József* építőmesterrel, aki követte a *Pollack* által két évtizeddel korábban tervezett 3 + 1 + 3 osztású homlokzati kiosztást. *Pfligler* 1871-ben *Buzzi Bódoggal* (1829–1875) egy újabb szintet tetet épületére, amely így kívülről nagyképű kétemeletes bérházzá vált, miközben az udvari szárnyból négy ablaktengely után elfogy a második emelet, és szerényen lepad egyemeletesre. Ez az ellentmondásos térképzés, a magával ragadóan kaotikus berendezésű udvar egyszerre kizárja és folytatja a nyüzsgő, zsbongó utca hangulatát, és hosszú ideig fogja tartja a betérőt. (H. V.) ●

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

Utoljára a József nádor téri mélygarázsról

Titokzatos hölgyolvasónk, a pesti Mély Torok ismételten reflexiót küldött cikünkre – nem állhatom meg, hogy be idéztek egy passzust:

„Pompás érvelés, ám a figyelemreméltó megállapítások egyikével mégis vitatkoznék. Ha a környezeti terhelés kapcsán ránézünk a térképre, sőt a lehetséges közlekedésszervezési modellekre, látható, hogy ez a (leendő) garázs közvetlenül városi fő közlekedési útvonal mellett van, a többi (kivéve a kicsi Gresham garázst) nagy vagy nagyobb távolságra van a fő közlekedési vonalaktól és mellékutacákon közelíthetők meg, ahol tényleg nő a terhelés.

Ez még a tágabb, VI. és VII. kerületi, belterületi emeletes vagy gépi garázsoknál is így van... Amúgy ha már szóba hoztam: a Gresham azért kicsi és nem nyúlik az eredeti elképzelés szerint a MTA székháza elé, megoldva annak parkolási gondjait, mert a köztisztület saját magával sem tudott megegyezni. Az építész akadémikus támogatta – (ő évtizedek óta az intézmény saját építményei orákuluma) ám a vezetőséget megosztott volt: hol egyetértettek, hol fantaszta tervnek találták (az Akadémiának egy fillérébe sem került volna). Végül is az építető nemzetközi konzorcium csak a Fővárossal állapodott meg, mivel Demszky ragaszkodott ahhoz, az Akadémia előtti területről nélkülük nem dönt. Egyébként jelentős összeg ment el (végül feleslegesen) arra, hogy az itt húzódó, téglalobozatos, hatalmas feszítávú, csónakkal is járható, ún. párizsi típusú csatorna alatt hogyan bújhat át a garázs.”

Általános benyomások az új Széll Kálmán térről

Vártam néhány napot a tér megnyitása után és egy hétköznap délután – kifejezetten muzeális céllal – kimentem. Metróval érkeztem, mert azt szerettem volna, hogy minden előzmény nélkül, egyben érjen az élmény.

Meg kell mondanom, igencsak jól éreztem magamat, méghozzá minden fenntartás nélkül. Valami diadalmas öröm fogott el. Hogy sikerült valami, ami nagy késéssel ugyan, de átpozícionál egy jelentős közteret Budapesten (sőt Budán!)

Az is eszembe jutott, mint „reakciónak”, hogy most ezt a teret már érdemes Széll Kálmán térnek hívni – a Moszkva tér név most már végleg elfoglalhatja helyét a koszos, lepukkant, embervásáros nosztalgia panteonban.

Szétszálaztam a diadal-érzésemet, és a következő örömteli dolgokat találtam.

1.) Friss, 21. századi köztér jött létre, amely se nem kellemkedően régies, de nem erőltetetten modernkedő. Korunk terméke, lehetne bárhol Európában és ez egyáltalán nem baj. Az észak felé álló, szedett-vedett, foghíjas térfal egy-két évtizeden belül el fog tűnni, és ehhez az építészeti nyelvhez igazodik majd.

2.) Az építészet dolga elsősorban valamely funkció szolgálata, és az új Széll Kálmán tér esetében ezt a tervezők az ingyenes városi találkahely szerepben találták meg. Van tribünszerű, emelkedő padrendszer – ez tűnik a fő helynek. Van aztán a Csaba utca felé vezető lépcső mellett, arra merőleges néhány egyedi tervezésű pad, és van szétszórva a téren nagy számú, semmihez sem hasonlító fém és fa szerkezetű. Sőt a virágágyások kő és gránit széle is pad kiképzést kapott.

3.) A tér régóta húzóódó átalakítása nem hasonlít semelyik más közelmúltbeli vagy jelenlegi nagy projekthez. Szükségességét nem övezte vita, hiszen már a rendszerváltás előtt aktuális lett volna. A pályázatok közül szakmai alapon választottak, az akkor fénykorát élő BKK bábáskodása alatt. Nem fűződött hozzá politikai csatározás – mint az utóbb nagy sikerűnek bizonyult Kossuth téri átalakításhoz. Nem is beszélve a Liget és a Vár ügyéről.

Hét konkrét megfigyelés az új Széll Kálmán térrel kapcsolatban

Fényesen beigazolódtott, hogy érdemes volt megtartani a metrólejárat legyezőszerű épületét. Másképpen: a költségkeret nem tette lehetővé a lejárát áthelyezését: és ez jó megkötés volt. A pavilon megtisztítása nagyon jól sikerült. A homlokzatába helyezett két kiegészítő hasáb igazi kortárs gesztus, nekem nagyon tetszik. Szerintem jó ötlet volt (mondjuk úgy, „nekem bejön”, hogy) sok a szilárd felület, zöld csak mutatóba akad. Ez egy nagy forgalmú városi közlekedési csomópont, képmutatás lett volna park formájában újra fogalmazni. Nem vagy csak arányta-

lan nehézségek árán lehetett volna fenn tartani. A háromszög alakú facsoportok (melyek nyilván megerősödnek és megnőnek majd az évek során) jól mutatnak. Szintén jó ötletnek érzem a közeletbe rajzolt közlekedési irányokat, melyek közül nem egy este világít is. Ez a tér karaktere: átjárunk rajta, ez a fő szerepe (a találkahelység mellett.)

A tér túlnyomórészt modern, sőt kortársi eszközökkel él. Összesen két múltba révedő gesztust találni: az órát és a két térképdarabot. Az előbbi remek ötlettel a régi, legendás óra emlékét őrzi meg (bár minden irányból sajnos nem látható az óra – az ember egy-egy gyors áthaladás közben nem kíváncsi arra, hányadika van... átprogramozással nyilván javítható a hiba.)

A másik a két régi térképdarab. Ahhoz nem ártana némi magyarázat – talán majd lesz.

Sokan köszörülték a nyelvüket a virággyások szélén elhelyezett tucatnyi bronz szobrocskán. Madarak, csiga, esernyő, pénzárca: mint az egyik tervező beismerte, ezeket a gördeszkások elleni intelligens védelem ihlette.

A sok érdekes szétszórt szék között különös, oldalról háromszög alakú „könyöklőket” is fel lehet fedezni. Mintha arra szolgálna, hogy laptopot helyezzenek rá, vagy rögtönzött sajtótájékoztató pulpitusa legyen.

A tér közepi, állandóan változó műsorú szökőkút nagy örömforrás az arra járó gyerekeknek. És nem csak nekik.

Sokféle, részben romlandó anyagot használtak fel a tér építői. Költséges, gondos fenntartói igyekezettel lehet csak a minőséget megtartani. Reméljük, szép kerek összeget terveztek erre a Főváros pénzügyesei.

(Az Építész Stúdió Kft. és Lépték-Terv Tájépítész Iroda közös munkája. Vezető építész tervezők: *Fialovszky Tamás, Hőnich Richárd, Keller Ferenc, Félix Zsolt, Solyom Benedek és Nagy Iván.* Tájépítészeti szakág: *Szakács Barnabás, Liziczai Sándor.* Munkatársak: *Jedlicska Gergő, Kenéz Gergely*)

A város mint gondnok, mint színházi rendező

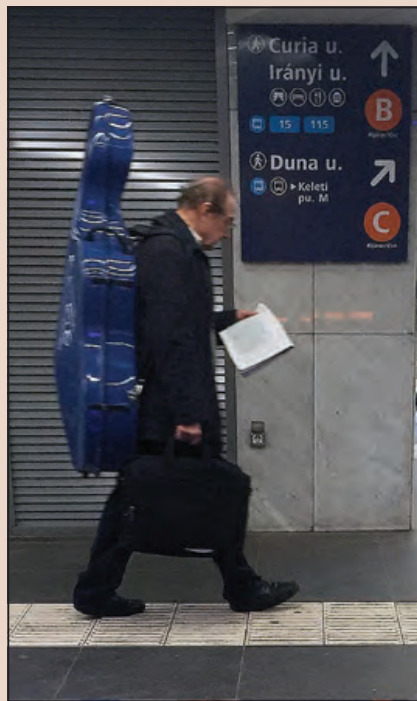
Fentebb a gondos fenntartói igyekezetet emlegettem, nem kis szorongással. Ez arról jutott eszembe, hogy a minap a Ferenciek tere metróállomáson szálltam ki, és elképesztett, mennyire lepusztult az onnét kivezető aluljáró. Természete-

sen a hajléktalanok miatt. Sajnos legutóbbi ilyen tárgyú elmélkedésünk óta sem akadtunk rá a bölcsek kövére, nem tudjuk, az általános jóléten kívül (tripla ilyen magas életszínvonal) milyen módszerrel lehetne elérni, hogy helyezzük „megoldódjon”. (Azaz a kihullók száma egy-két nagyságrenddel csökkenjen.)

De nem is ezért hozom szóba a mindenki által jól ismert sajnálatos helyzetet. Hanem mert amikor már percek óta, visszafojtott fejcsóválással, rosszkedvűen álldogáltam ott, feltűnt egy ismerős alak, hátán egy nagy méretű, kék műanyag tok, jobb kezében fekete aktatáska, a bal kezében egy napilap, amelybe menet közben mélyen belemerült. Elég lassan haladt, volt időm a telefonomat előkapni. De élességállításra már nem maradt idő: a háttérben álló tábla lett éles, az előtte elhaladó, a betűkelt faló ember – ugye meg tetszettek ismerni – nem más, mint minden idők egyik legnagyobb magyar csellistája, *Perényi Miklós*.

Meg se kellett nézni, tudtam, hogy 1948-as születésű: azaz hatvannyolc éves. Kilencc évesen adta az első koncertjét a Zeneakadémián...

Budapest, mint minden nagyváros: egyszerre lehúzó és felemelő.

Simplicissimus hősei a honlapon

Régi adósságunkat sikerült törleszteni lapunk öregecske honlapján: végre önálló menüpontot kapott az (áttételesen) a Nagy Budapest Törzsasztal által kiadott

díj. Itt meg lehet tudni, hogy milyen szabályok alapján ítélik oda, kik kaphatják és kik nem. Éves bontásban, fénykép kíséretében ott szerepel az eddigi hét díjazott oklevélén szereplő indoklás. Abban pedig ugrópontok segítik a tájékozódást: kattintással tovább lehet lendülni ama teljesítmény(ek) honlapjára, amivel a díjakat kiérdemelték. Az eddigi hét díjat egyébként hárman egyedül, négyen párban nyerték el. Tessék máris gyűjteni a jelölteket.

Törzsi polarizálódás a Facebookon

A nagy Budapest Törzsasztal a városról való gondolkodás műhelye. Az asztal körül szinte kizárólag városvédő hajlamú emberek ülnek, legtöbbször a „nem, nem soha!” nézetten állnak, ha régi épület átalakítása kerül szóba. Innét indult ki a Szépművészeti Múzeum eredeti bővítési programjának megbuktatása is. Szerecsére a fizikai és a képletes (virtuális, levelezőlistán működő) törzsasztal körül érveket ütköztetve beszélgetünk. Nem így a Facebookon. Itt különösen a Liget projekt kapcsán érezhető a zsigeri anyázás. Nem kerülhet sor az érvek, programpontok, elemek külön-külön való mérlegelésére, hanem az emberek az el-lenszenvükhöz válogatják az érveket.

Néhány éve a New Yorker magazinban olvastam egy cikket arról, hogy az internet hogyan járult hozzá a vélemény-polarizációhoz politikai kérdésekben. (A példa a különös, ma is élő USA-beli mozgalom volt: néhány tízezer ember még jóval *Obama* beiktatása után is szentül meg volt győződve arról, hogy az elnök születési anyakönyvi kivonata hamis: nem az országban született – jogszerűen nem lehetne elnök.) Az emberek világszerte egyre inkább csak az olyan véleményeket olvassák el, amelyek nagyjából egyeznek a sajátjukkal.

A Budapesttel kapcsolatos Facebook bejegyzésekből kirajzolódik az egyre keményedő törzsi hozzáállás. Csak flamand és vallon tábor van – amikor egyre nagyobb szükség lenne belgákra.

A két tábor közötti átjárásra pedig szinte nincs is példa. Talán csak a Kossuth térrel kapcsolatban találkoztam ilyen-nel. A téren lakó barátom, egy évvel az építkezés elkészülte után, kicsit keserű mosollyal az arcán, félrevent, és bevalotta. Hogy el kell ismernie... Lényegében tetszik neki. Sose gondolta volna... Éljen az intellektuális becsület – a törzsi szellem ellenében. ●

Rejtélyes képek világa

Gál Vilmos – Ihász István

Új időszaki kiállítással készül a Nemzeti Múzeum az 1956-os forradalom 60. évfordulójára: *Rejt/Jel/Képek '56 – A forradalom titkos művészete* címmel. A hétszázhusz négyzetméter alapterületen, a József nádor termekben berendezett tárlat június 23–november 13 között lesz látogatható. Ihász István és Gál Vilmos kurátorok írásaival mutatjuk be a szándékokat s az eredményt – amit, mire ezt a lapszámunkat kézhez veszik, olvasóink is szemrevételezhetnek.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc hatvanadik évfordulója alkalmából ama sorsdöntő napok hevületében (majd ellelésében), a későbbi hosszú évtizedek hallgatásának ihletésében született képzőművészeti alkotások – rajzok, festmények, grafikai sorozatok, plakátok és kisplasztikai művek – együttesét hívja segítségül a Magyar Nemzeti Múzeum a forradalom vizuális lenyomatának megjelenítéséhez, legfontosabb eseményeinek, színhelyeinek, híres és névtelen szereplőinek dokumentív erejű vagy átlényegített megidézéséhez. Mert bár a történelmet szokásosan a győztesek írják, hiszünk a korabeli tanúk visszaemlékezéseiben, rajzaiban, fényképeiben, egyszersmind a kreált történelmet túlélő, felülíró lenyomatában.

Párba állítva

1956-nak még nincs önálló szakmúzeuma vagy akár csak képtára, a Nemzeti Múzeumban őrzött mintegy négyszáz tételből nyújtott válogatáshoz *Sümegei György* szakértői segítségével sikerült több művészt és alkotást felkutatni s ezen kölcsönműtárgyakkal együtt állt össze a bemutatott egység. Az itthon, tiltásban dolgozó művészeket (*Amberg József, Baranyay András, Bényi Árpád, Bíró Lajos, Borsos Miklós, Darvas Árpád, Dede Ernő, Deim Pál, Ferenczi Béni, Haraszi István, Jakovits József, Kondor Béla, Papp Oszkár, Szőnyi István, Tóth Sándor, Veress Pál*) a nyugati világ hírességei (*Marc Chagall, Jean Cocteau, Oskar Kokoschka*), valamint az emigrációsok (*Ambrus Győző, Balogh Zoltán, Dávid Kiss Mária, Lux Antal, Marosán Gyula, Nagy Éva, Pázmándy István, Rapaich Richárd, Szalay Lajos*) alkotásai egészítik ki.

A felvonultatott mintegy 250 mű az egyszerű ceruzás-golyóstollas vázlatoktól a mivesebb tusrajzokon át az egészen kiváló szitanyomatokig, linómetszetekig, akvarell-és olajfestményekig terjed, ezeket néhány kisplasztika, érem és verőtöve, emlékműterv és -makett, továbbá a mindezeket megerősítő fénykép, kordokumentum, transzparens, graffiti és használati tárgy egészíti ki.

Történeti jellegű tárlatunk célja nem csupán az autonóm alkotások egyedi művészettörténeti értékű-rendszerű bemutatása – bár az egyes képtípusok, a motívumhasználat összevetése-mérlegelése önmagában is értékes következtetésekhez vezetheti a műtípusokat –, hanem hogy a történeti folyamat illusztrációiként mennyire alkalmasak képi fogódzókat adni a legendás

Baranyay András: 1956:3. 1956., Tus

napok eseménysorainak felvillantására, az akkor megteremtődött, majd írmagjáig üldözött-széttrancsított kollektív nemzeti tudat bűvópatak-szerű továbbélésének, életésének megidézésére.

Különösen érdekes hozadéka tárlatunknak, hogy sok fiatal képzőművész (-hallgató) maga is nyakába akasztott fényképezőgéppel járta azokban a hetekben a várost s az ő el nem kobzott, külföldre menekített felvételeik mellé társíthattunk huszonhét olyan alkotást, melyek témája, helyszíne, nézőpontja megegyezik, tehát egymást felerősítő kordokumentumokat sikerült

Nagy Éva: Arcok a lágerben 9., 1958., Akvarell

Hamisítás '57

1957-ben a Hazafias Népfront Országos Tanácsa kezdeményezésére az 1956 decemberében életre hívott Legújabbkori Történeti Múzeum vándorkiállítást rendezett az 1956-os forradalom eseményeiről. Mi sem természetesebb, nem forradalomként és szabadságharcként mutatták be az eseményeket, éppen ellenkezőleg: minden eszközt bevethetve az ellenforradalom sötét oldalát kívánták megjeleníteni, mintegy bizonyítva ezzel a szovjet beavatkozást és a *Kádár János* vezette Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány létjogosultságát, legitim voltát. A kiállításban természetesen számos elkobzott fegyvert és egyéb harci eszközt is bemutatnak, illetve különféle bizonyítékokat, fényképeket az „ellenforradalmárok” tetteiről, különös tekintettel az ÁVH-ban szolgált áldozatokról.

A kiállított tárgyak között azonban több, ma múzeumi nyilvántartásban lévő tárgy akadt, amelyek valóságuk erősen megkérdőjelezhető. Így megrongált Rákosi-címerek, törött vörös csillagok, valamint megegetett szovjet könyvek, összetört lemezek, amelyek *Lenin* és *Rákosi* beszédek tartalmát. A tárgyak leltári száma is árulkodó: 1957 elején kerültek nyilvántartásba, ám a kartonokon lévő tartalom bizonyossá teszi, hogy ezek a tárgyak nem a forradalom hevében kerültek az utca kövére, majd onnan nem a „gondos” és kezüket folyton a történelem ütőerén tartó, jó szemű és szimatú muzeológusok vitték be a múzeumba. Nem, valószínűbb, hogy ezek a „rekonstrukciók” (sic! – milyen találó eufémizmus a hamisítvány szóra) a múzeum udvarán vagy pincéjében készültek. Nem lehetett a derék történelemhamisítóknek nehéz dolguk: néhány hónapja még valódi törött címerek feküdtek a kövezeten, a Horizont könyváruház előtt valóban égtek az orosz nyelvű könyvek és lemezek. Az emlékek frissek voltak. A múzeumi kartonokra gépelt hivatalos szöveg eredeti tárgyakat írt le, ám valaki, egy később ott dolgozó, a történeteket még ismerő kolléga a gépelt részeket ceruzával áthúzta, majd ugyancsak ceruzával az alábbi mondatokat rótt minden egyes ilyen kartonra: „Rekonstruált, nem eredeti darabok.”

Nos, miután 1957 óta ezek a „műtárgyak”, ebben az újragondolt kontextusban még soha nem szerepeltek a nyilvánosság előtt, úgy véljük, ötvenkilenc évvel az első kiállításuk után éppen itt az ideje ismét, most már valódi mivoltukban bemutatni őket.

Deim Pál: Golgota, 1989., Szitanyomat

Mementó – 1956/301 Pályázat az 1956-os forradalom mártírjainak emlékművére, 1989

Miután készülő kiállításunk képzőművészeti anyagának egy része nem közvetlenül az 1956-os forradalom idején keletkezett, hanem későbbi reflexiók, a tárlat időben eljut egészen a rendszerváltásig, sőt, néhány plakát erejéig a 2006-os, az 50. évfordulóra készült alkotásokig is.

Mindazonáltal úgy véljük, 1956 megelevenítésében mind történeti, mind képzőművészeti szempontból az egyik legjelentősebb és legizgalmasabb epizód az 1989-es emlékmű-pályázat, amelynek elsődleges célja egy marandó, a megemlékezéshez méltó emlékmű létrehozása volt a 301-es parcellában.

A Történelmi Igazságtétel Bizottság által meghirdetett pályázaton 95 alkotás indult, közöttük számos külföldi terv. A munkákat a Budapest

Galériában lehetett megcsodálni. Hatalmas érdeklődés közepette zajlott le az esemény, amelyen végül Jovánovics György ragyogó munkája végzett az első helyen. A második helyen Deim Pál–Pirk Ambrus, illetve Lugossy Mária emlékmű-terve osztozott. A megjelent kritikák még számos más művet is kiemeltek, s közülük több köztéri emlékműként meg is valósult.

Az alkotások közül ugyan néhány közgyűjteményekbe került, ám a legtöbb ma is alkotóknál pihen, néhány pedig teljesen elveszett, már a művészek vagy örököseik sem tudnak sorsukról.

Csupán egy fekete-fehér képeket közlő katalógus, archiv fényképek és híradórészletek, no és a kritikák őrzik ennek a jelentős képzőművészeti pályázatnak az emlékét. Mi ennek a rendhagyó kiállításnak az előkészítése közben a nyomába eredtünk ezeknek az alkotásoknak, és reményeink szerint néhányat (jelen állás szerint hatot) a látogatók újra megcsodálhatnak.

Később az itthoni műhelyek titkos bugyraiban újra meg újra átélte felemelő napok-hetek megvajúdott emléképei, egyben a – mélyen a pártállami hivatalosságok által túrt-tiltott kategóriák alatti –, ellenállás „hírvívő” műalkotásai öncenzúrára, rejtőzködésre ítéltettek; a kevésbé direkt ábrázolásúak esetleg átköltött címmel itt-ott felbukkantak egy-egy tárlaton – csak a beavatottak szűk csoportja számára értelmezhető valódi üzenet-értékkel.

„Az ellenforradalom rémtettei”

1956 októberét ultrabalos egyoldalúsággal és kizárólagossággal „ellenforradalomként” megbélyegző kádári évtizedek – a szovjet szuronyok árnyékában magabiztossá váló és egyre vidámkodóbbnak beállított – felszínén csupán a megrendelt vagy rendszerhűen acsarkodó alkotások sekélyessége dominált, kizárólag az „ellenforradalom rémtettei” tagláló kiállítások, filmek, kiadványok segítségével mosták át az agyakat a rezsim hivatalos és kizárólagosságra törekvő ideológiájának propagátorai.

Az éberen őrzött keleti blokk monolit tömbjét ismereteink szerint csupán a lengyel képzőművészek törték meg: Jerzy Hofman grafikáján a budapesti romos utca fölött lebegő harang nyelve egy fejfelé felakasztott férfitest; Franciszek Starowieyski levágott fejű Szentlélek-galambja a forradalom megcsonkítását, szélesebb értelemben az Isten és Ember közötti Szeretetkapocs elvesztését könnyezi meg...

A külföld 56-hoz fűződő viszonya a politikai törésvonalakat is át-átszabta, amennyiben sok nyugati szovjetbarát baloldali gondolkodó meghasonulva elfordult az antikapitalista bolsevik kísérlet addigi felhőtlen támogatásától. A legpregnansabban Albert Camus fogalmazott A magyarok vére című, a magyarok szabadságharcát cserbenhagyó „szabad világ” lelkiismeretét ostorozó írásában. Hatágú csillag formálta emberfej-illusztrációjával Jean Cocteau szinte a Tejútba emeli Csaba királyfi népét, Marc Chagall modern magyar Madonnája egy fenyegető csőrös állattól védi gyermekét s a Jövőt. Az Oskar Kokoschka litografálta betlehemi gyermekgyilkosság-parafrazison az elesett Jézus-gyermek mögött egy fenyegetően közelítő tank és pusztítása sejlik. Ugyanakkor a szenczióra éhes nyugati újságokban közölt helyszíni fényképfelvételek önkéntelenül is kiszolgáltatták az utca emberét a kommunista „igazságszolgáltatás” osztályharcos boszúhadjáratainak.

Marosán Gyula: Az első zászmányolt orosz tank, 1957., Tus

Tüntetők egy állott harckocsi tetején a Bajcsy-Zsilinszky úton. Budapest, 1956. október 25. Dr. Butor Ferenc felvétele

A szétszóródott, majd országoként diaszpórákban összeverődött, magát újjászervező magyarság kebelén belül ápolt, fájdalmas daccal ünnepeelt emlék megidézése legalábbis bélyegetlenül, őszintén, s nem utolsó sorban patetikus, heroikus köntösben jelent meg, így válhatott igazán a 20. századi rodostóiak lélekbiztató közkincsévé... Közülük a legemelkedettebb archetípus a nemzeti zászlóval leta-

kart elesett férfi vagy nő alakjával ábrázolt levert-legyőzött Magyarország-Hungária képi metaforája.

Egy különleges galéria

Míndez a kádári megtorlás enteriőrjeivel egygyé komponált totális installációban látható, ahol a képzőművészeti anyag mint „kiállítás a kiállításban” kifordítva jelenik meg: a teremfalakon körben, galéria-szerűen végigvonuló „rejtett” tárlat elé komponált „takaró” az eltagadás-felejtetés térbeli megnyilvánulása, amit a Kádár-rendszer a levert forradalomról állított és magáról felmutatott. Fejünk feletti mementóként – az egymásból nyíló terekben: A Tisztító Vihar, A Szabadságharc, A Megtorlás, Az Árulás termeiben – szétterül-összehúzódik–kifeszül a címerétől megszabadítottan legendássá vált 56-os lyukas zászló.

Évtizedekig sötét homály fedte a kommunista rendszer által kivégzettek, meg-alázó módon elföldelték maradványait a Rákoskeresztúri köztemető legtávolabbi elhanyagolt sarkában. 1986-ban ellenzéki körök a parcella megtisztításával, az Inconnu csoport 301 kopjafa felállításával próbálkoztak, de civil ruhás rendőrök ak-

kor még elzavarhatták őket. 56 nyílt átértékelése a lengyel és a magyar szamizdat hatására kezdte foglalkoztatni a társadalmat, 1988-ban megalakult a Történelmi Igazságtétel Bizottsága is, mire a központi hatalom kénytelen volt meghátrálni; a gátak átszakadtak, az állampárt reformszárnya pedig az újratemetés terve mellé állt.

Kiállításunkban a szocialista „vidám barakkot” őrző, diszkrét búvópatakként végigfutó szögcsdrót a rendszerváltás közelében fagy el. A Feltámadás termében sorjázó 56-os emlékképeink már a korábbi tiltó-zavaró körülményeiktől megszabadulva – ’56 hivatalos történelmi átértékelése, az addig őrzött-tiltott 301-es parcellában elföldelt mártírok maradványainak megrendítő exhumálása, a Nemzeti Sírkert emlékműpályázatának kiírása következtében – maguk is „láthatóvá” válnak a magára talált társadalom által felszabadító pillanatként megélt, lélekemelő 1989. június 16-i újratemetés megidézett kiállítási körülményei közt.

Tárlatunk appendixeként felvillantjuk az 50. évfordulóra lengyel és magyar plakátművészek összefogásából született 2006. évi grafikai tisztelgés csokrának legszebb alkotásait. ●

Szalay Lajos: Tank, 1956., Tus

Képzőművészet és fotográfia

A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Fényképtára mintegy 4700 fényképfelvételt őriz az 1956-os forradalom és szabadságharc napjaiból. A döntő többségében privát fényképezők által készített felvételek mellett számos hivatásos magyarországi és külföldi fotóriporter fényképe is megtalálható gyűjteményünkben. A kiállításba kerülő képzőművészeti alkotások mondhatni tálcán kínálták a lehetőséget, hogy néhány képpár segítségével ráirányítsuk a figyelmet arra, hogy egy-egy esemény, szimbólum, az emberéletben és az épített környezetben okozott sokkoló pusztítás hasonló vagy szinte azonos módon jelenik meg egy rajzon, festményen és egy fotográfián. Az ugyanazt a témát megörökítő képzőművész és fotográfus alkotók egyetlen képpár kivételével nem ugyanazok a személyek – ez a tény meggyőző bizonyítéka annak, hogy a rendkívüli napok emlékeit megörökíteni akaró szemtanúk bizonyos motívumokat, jeleneteket egymástól függetlenül is fontosnak láttak.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményei ihlette képzőművészeti alkotásokhoz hasonlóan a megtorlás éveiben nagyon sok fénykép sorsa is a rejtegetés vagy az „emigráció” lett. A fotók így nemcsak a forradalom nélkülözhetetlen forrásai, hanem további sorsukkal a Kádár-korszak viszonyait is tükrözik. *Bognár Katalin*

ÖTVEN ÉV

Kócos kis ördögök voltunk?

Elek Lenke

Már tizenéves koromban megszállottan hallgattam sok kortársammal együtt vasárnap éjjélkor a Luxemburgot, és szorgosan írtam egy spirálfüzetbe a slágerlistát, figyelve, hogy egyik hétről a másikra hány helyet ugrik előre a Hollies a Bus Stop-pal, vagy esik vissza a Searchers Bumble Bee című száma. Akkurátusan, hétről hétre összehasonlítottam az amerikai Billboard, a Luxemburg, a Niki Grant-féle BBC és az Ekecs Géza (Cseke László)-féle Teenager Party listáját. Ez a „tini szórakozás” később egész életpályámat meghatározta.

Celebhírek, anno

Tipikus tinédzserként, a Beatles és a Rolling Stones mellett soktucatnyi együttes és énekes lett szinte „személyes” ismerősöm, tudtam, hogy mikor szakított Peter – a Peter és Gordonból – Jane Asherrel (akivel aztán később Paul McCartney járt), vagy hogy kívül fut éppen Marianne Faithfull, akinek a This Little Bird című számát aztán Ray Phillips, a Nashville Teens frontembere is elénekelt

Budapesten. (Évtizedek múlva pedig végre Marianne is koncertezett nálunk.)

Persze nem mintha mindez fontos lett volna, de effajta fölös „celebhírek” külföldön már akkor keringtek a szakmában, csak éppen nem létezett magyar újság, amelyik az ilyesmit közölte volna. Talán nem is lett volna sok értelme, hiszen a tévében még nem láthattuk ezeket a felvételeket, és rádióban is csak évtizeddel később kezdődtek Komjáthy György visszafogott stílusú popzenei műsorai.

A New Musical Express, a vezető angol popzenei szaklap – ha néha hozzám eljutott, egy kedves barátnőmnek-osztálytársnőmnek, illetve az ő londoni ismerőseinek köszönhetően – minden sorát kiolvastam, és vártam már, hogy miről ír majd a következő számban, a vezető kis publicisztikában Roy Carr, aki vagy tekintélyű rovatvezető volt. A naptáramban fel volt írva, hogy mondjuk, mikor lesz Gene Pitney vagy Paul Simon születésnapja – hogy miért jegyeztem fel, ma már nem tudom.

Kivételes gimnázium

Szerencsésnek mondhatom magam, mert egy legendásan jó gimnáziumban tanulhattam, az akkori, budai József Attilában. Fontos indítatásnak bizonyult ez, ide járt a fél Omega, Latinovits, a Frenreisz fiúk, Bálint András és Tamás, valamint számos más, később híressé vált színész és zenész. A nyitott szellemre jellemző, hogy az igazgatónk házi feladatnak egyszer például az Animals The House Of The Rising Sun című világslágerét adta fel angol leckének...

A Luxemburg mellett a BBC adását is számosan fogtuk, ami sokat segített az angoltanulásban. Lefordítva persze ezek a dalok viccesen semmitmondókká váltak – kivéve talán Lennon vagy a Simon and Garfunkel duó néhány szövegét. Itthon volt politikai tétje (egyes dalszövegeknek, ott a beat, bár számos külsőségekben lázadás, de politikai felhangok nélkül. Arról nem beszélve, hogy az aktuális slágerlistán egymást váltották a beat, a rock, a pop és más stílust képviselő számok.

A zenehallgatás mellett leveleztem Niki Granttal, ő volt a BBC-nél a popzene felelős, és persze magyar „disszidens”. Bejártam a budapesti brit nagykövetségre is, angol újságokat olvasni – valahogy fel sem merült bennem, hogy ebből gond lehet, de nem is lett, pedig a hatvanas évek közepén vagyunk.

Disk-jockey a KISZ klubban

Lassan a magyar szálak is erősödtek. Édesapám, aki akkor a metróépítő vállalat egyik vezetője volt, egyik este dülva-fúlva jött haza, hogy a vállalati klubban hosszú hajú fiúk tűntek fel... Mi pedig a húgommal kérleltük őt, hogy a klubvezető Váradi Nusi hadd támogassa azt a két szerb nevű srácot... Hát

így kapott helyet a későbbi Metró klubban Zorán és Duszán.

A barátnőm éppen abban a házban lakott, ahol az Echo próbált minden nap, Pósa Ernő, az énekes-frontember szülei meg nálunk, az elsők. Velük hallgathattuk a legújabb számokat, rokonaik révén többen hozzájutottak az új lemezekhez. Ezt aztán vagy tízen körbeültük, és felvettük magnóra az aktuális listát. Emlékszem, volt egy Sony szalagom – az akkoriban nagyon nagy dolognak számított –, és rajta az összes kedvencem, beleértve az Ivy League-t is. Ezzel aztán később mint az első női disk-jockey, országjáró körútra indultam. A nádudvari Vörös Csillag Tsz elnökétől, Szabó Istvántól – aki országgyűlési képviselő volt és az Elnöki

Tanács tagja! – őrzök egy levelet, amelyben felkér, hogy a szép, korszerű KISZ-klubban a fiataloknak tartsak könnyűzenei előadást. Ilyen volt akkor egy DJ! Éjjel döcögtem vottal Kabáig, várakozni a kihalt, hideg váróteremben, majd átszállni – nagy kaland!

Legendák között nőttünk fel

Mindez a sok információ, mint később kiderült, nem volt haszontalan: egy alkalommal megismerkedtem az Ifjúsági Magazin főszerkesztő-helyettesével és éppen neki kritizáltam a lap popzenei rovatát. Ha te jobbat tudsz, írd te – hangzott el a pályára állító mondat.

Elsőként szerkesztettem beatflexikont, még szegény Tardos Péter előtt, és próbáltam a legfrissebb zenei híreket begyömöszölni a lapba, amelynek csak pár oldalát foglalhatta el ez a téma. De megismerkedtem a zenészekkel – családi kötődés révén is, mert a húgom a Generál együttes dobosával járt, mi meg ott izgultunk a Ki Mit Tud-on meg a Táncdalfesztiválon a színpalak mögött.

Egymás után születtek a cikkek, interjúk a zenészekkel és szövegírókkal, már az egyetem évek alatt. Belekukkantva az akkori naptáramba, ma már szinte hihetetlen, hogy délelőtt Ciniékhez ugrottam fel, a Vigadó tere, délután meg Adamis Anna és Laux József lakásában készült interjú, ahol szemben ültem, azzal a bizonyos petróleumlámpával... Másnap Szécsi Pál Margit utcai akkori bérelt lakásán tudakozódtam az új nagylemezről. Néhány meghívó és üdvözlő lap megmaradt (akkor még képeslapokat írtak egymásnak az emberek!) ma már mindez kortörténeti dokumentum. Invitálás az LGT bemutatkozó koncertjére...

Sztárcsinálás és bulvár helyett

Akkor még nem működött a sztárcsináló gépezet. A Ki Mit Tud-on és a Táncdalfesztiválon feltűntek örökzöld tagjai maradtak e műfajnak, sokuk mindmáig. De senkit nem „csináltak meg”, nem fésülték nagyon másképp, a menedzselés mint szakma szinte nem létezett. Néhány zenekarnál azért felismerték a média jelentőségét, ezt jelzi, hogy a világ minden tájáról kaptam képeslapokat. Ezekből kiderült, melyik hazai banda hol koncertezik. Karácsonyi üdvözletek érkeztek sorra, és kialakult néhány igazi barátság is.

Persze izgalmas volt a zenei forgatag közepén élni, mindig új információkat szerezni, mindezt később már egyetemistaként megtapasztalni. Emlékszem rá, amikor az Apostolokban Laux Józsvival, az Omega dobosával találkoztam, és elárulta, hogy alakulóban az új zenekar, az LGT, az első magyar szupergroup. Mekkora füles lenne ez ma egy bul-

várlap számára és mennyit fizetnének egy ilyen címlap-sztoriért...

Ekkor már elfogadottabb volt a műfaj, a Beatles ellen nem voltak különösebb „hivatalos” kifogások, főleg a Ki Mit Tud-ok után. Nemrég a lányommal megnéztünk egy korai Beatles-filmrészletet, ahol a New-York-i fiatalok a százszor látott módon visítoznak, miközben a zenekar öltönyben, mai szemmel igen szolidan játszik valami dallamos slágert. A lányom nem érti, miért kellett ezen örjöngeni.

Interjú a Sport Szálló teraszán

Utólag végighallgatva a Youtube-on az akkori slágereket, én sem értem, miért számított ez annyira „forradalminak”. Hiszen a hardrock és a beat mellett virágzott a romantikus slágerek birodalma is. S közben egymás után érkeztek a világsztárok Magyarországra, a Tremeloes, a Mungo Jerry, Alan Price, a Nashville Teens,

a nálunk különösen népszerű Ray Philipsszel, a Traffic a fiatal Stevie Winwooddal. Ezeket a koncerteket nem lehetett kihagyni. Emlékezetes marad számomra a Ray Philipsszel és a New Musical Express akkori legendás rovatvezetőjével, Roy Carr-rel készített két interjú, amely az akkor még Sportnak (ma Flamencónak) nevezett szálloda teraszán készült. Ez utóbbi a Fonográf együttes házi újságjában jelent meg. Valahogy irracionális volt, hogy e nagy tekintélyű szakemberrel beszélgetek, sétálok a Feneketlen-tótól hazafelé, a Fehérvári úti „kispiac” sarkáig.

Már a késői bulvárt vetítette előre az Ifjúsági Magazinban a Zalatnay Cini postája rovat, amelyet az akkor nagyon elfoglalt énekesnő helyett válaszoltam meg, a villamoson cipelve haza kilószámra a rajongói leveleket. Évekig közöltem a Magyar Ifjúságban az interjúkat, a slágerlistákat, ez

utóbbiakat nem lemezadási szempontok alapján válogatva: üzemi és téveszkollektívák küldték be kedvenc számaik listáját. 1974-ben államvizsgáztam a jogon, akkor döntennem kellett, hogy merre tovább, végül a gazdasági újságírás mellett kötöttem ki, és a Magyar Hírlaphoz kerültem.

Fel kellett nőni...

Ami ma is számít

Kócos kis ördögök voltunk? Lehet, hogy igaza van Dusánnak – azok IS voltunk. De a szakma nagy részét az okos fiúk és lányok uralták. Az ész, a családi indíttatás, egy gazdag könyvtár a nappaliban, a nyelvtudás, a műveltség akkor is óriási előny volt – vegyük a tehetséget persze adótnak – és csak aztán következett az ösztönösség, a szerencse. De minderre persze csak ma, ötven év múlva jöttünk rá. ●

FÉNYÍRDA

Világvárosi tempó?

Az ország és a főváros vezetése 1966-ban hozott döntést az észak-déli metróvonal megépítéséről, és tíz évvel később, 1976 szeptemberén már meg is indultak a szerelvények a Nagyvárud tér és a Deák tér között. Nem akármilyen bravúr volt ez, hiszen az első kapavágásra csak 1970-ben került sor: a Kun Béla (Ludovika) téren akkor indult meg az alagútfúrás.

Az UVATERV kis híján tűz martalékvává lett fotóarchívumában a Fortepan önkénteseinek hála a frissen átadott metrószakaszról is fennmaradt néhány fénykép. Láthatók itt az erős színekkel komponált megállók, az egyforintossal működő beléptető automaták és a csinos kis üvegkalickák is, ahonnan az éber alkalmazottak figyelték a mozgólépcsőkön közlekedő tömeget.

Az egyik fotó viszont olyan helyszínt ábrázol, ahová az egyszerű halandók nemigen leshettek be. A Kálvin tér közelében felépült BKV forgalomirányító központban rendezték be a 3-as metró energiaellátását biztosító vezérlőtermet, amely korabeli pompájában – tessék csak nézni a műbőr forgószéket, sőt a szakalkalmazott zokniját – látható a képen. A terem ma is létezik, arra viszont már kevesen emlékeznek, hogy a létrehozásához, valamint az átelleni parkolóház és a köztük lévő névtelen utca helyének biztosításához 1971-ben három- és egy négyemeletes bérházat, valamint a 8. szám alatti egyemeletes neobarokk palotácskát, amely 1945 előtt a Vitézi Rend székházául szolgált. (N. K. J.) ●

forrás: Fortepan

VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB

Erdős Virág

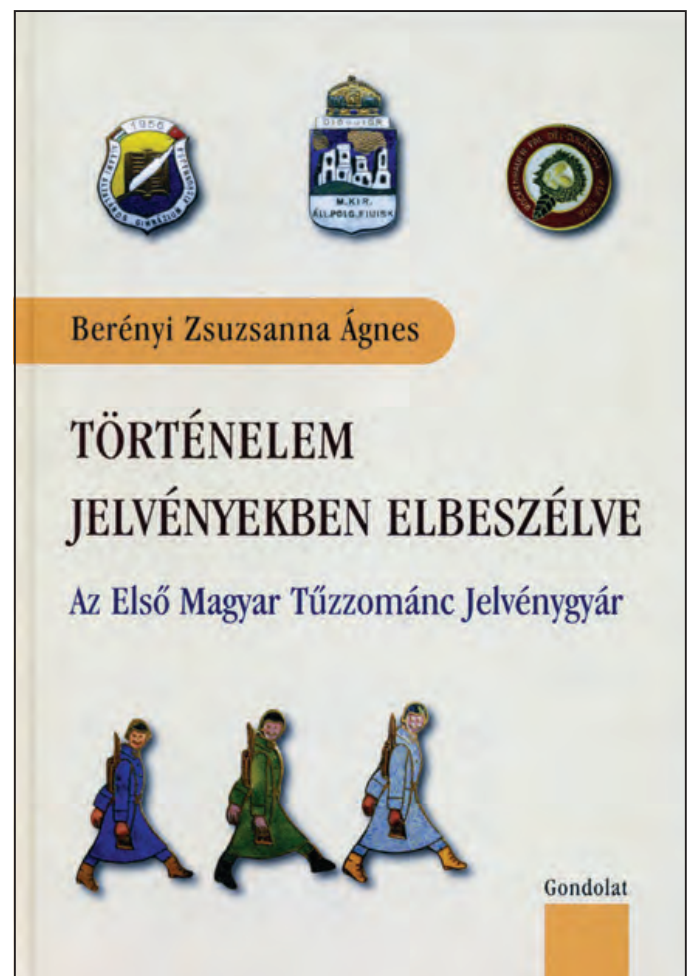
*Világító testek**budapest100**(részlet)**(mezusa)**amikor költözés után nem sokkal nekiláttak véglegesen**berendezkedni és az előszobát a**halltól elválasztó ajtót mindenestől**kiemelték a helyéről ki akart**esni a zár**tokja ezért anyámék leragasztották**szígszalaggal hogy ne**essen ki naná hogy titkos**jel szigorú**intés némán tüntető**mementó volt ott az ajtófélfánkon az a pár centi**fekete szalag végül is a házunk echte**csillagos ház a**földszinti üzlethelyiségben egy fél**pillanattal ezelőttig a gettórendőrség**körzeti irodája üzemelt és mit ad isten az**erkélyünk pont egy ideiglenes**tömegsírra néz amit azért**nehéz lenne teljes mértékben figyelmen kívül hagyni**viszont**ronda volt úgyhogy anyám inkább**leszedte*

47.5007127308, 19.0639024973

A ROVATOT SZERKESZTI: KIRSCHNER PÉTER

KERESSÉK A GONDOLATOT!

Buza Péter

„**Dr. Berényi Zsuzsanna Ágnes.** Matematikai nyelvészetből doktrátus, történelemből kandidátus, eszperanto szakmegbízott matematikából és egyedül Európában szabadkőművességből.” Ezekkel a szavakkal kezdődik az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyár honlapja. Aztán néhány bekezdésnyi ismertető következik s egy sikerült fotó a főszereplőről. Kezében az alapító nagypapa, *Berger Márkus* fényképével. Ott áll a „gyár” bejárata bal félfájánál, ősen, öregén, cégére alatt, még a Holló utcában.

Az unoka a továbbiakban „nyugdijas matematika–fizika–ábrázoló geometria–magyar–történelem–eszperantó szakos” tanárként határozza meg önmagát, s mint tíz, a szabadkőművességről szóló kötet szerzőjét. Szó van arról is, hogy műhelye a „legjobb minőségben és a legelőnyösebb áron készít különféle jelvényeket, plaketteket, érmekeket.” Megtudjuk továbbá, hogy rendszeresen tart előadásokat a „szakterületeiből vett témákról kongresszusokon vagy egyéni meghívásokra. Legutóbbi előadását Kínában és Hong Kongban, tavaly pedig Koreában és Brazíliában tartotta.”

Ez a tavaly 2007-ben volt, a két nyitható felületet felkínáló honlapot 2008 óta nem frissítették. De a tanárnő változatlan frissességgel járja a világot. Most is, hogy az 5-ös buszon találkoztunk, s elmondta, végre megjelent a könyve családja gyáráról, sietett hozzátenni: ne késlekedjek sokat, nézzek be hozzá mielőbb a Király

utcába, ha igényt tartok a tiszteletpéldányra, amit nekem szánt. Mert megint éppen utazni készül, egy Kossuth-konferenciára hívták meg Itáliába. Jaj! Tudnék abban segíteni, hogy valami nagyon olcsó szállást találjon?.

Az ablaknál ül, ölében természetes, öblös, hatalmas kézitáskája, talán bele is férne, akkora. Mindig ezzel látom jönni-menni a városban messziről is felismerhető alakját, mozgását: túl a nyolcvanon is megőriz valamit a született fürgeségből, összetéveszthetetlen figurája a számomra is egyre régebbi Pestnek.

Sokan ismerjük, ha egyszer is láttuk.

„Örömmel Buza Péternek Berényi Zsuzsanna Ágnes” – írta be a belső borítóra kissé fáradt vonalvezetésű betűkkel, mikor már másnap dél körül beléptem az „üzembe”. Éppen szendvicset ebédelt a pult mögött.

Én is nagyon örülök, kedves Zsuzsanna!

Utoljára akkor hallottam arról, hogy megírni készül a cég történetét – sőt, mint mondta, már meg is írta –, amikor azért hívott fel, hogy elpanaszolja, a „tanács” ki akarja rakni a Király utca 27. földszintjének boltbérleményéből. Akkor már terjedtek a hírek a kerületnek a házértékesítések körüli ténykedéséről – azzal vigasztaltam, talán elcsendesül a boom, megmarad a ház. S neki is talán a 39 négyzetméterre. Néhány hónappal később örömmel értesültem arról is, hogy a kerület 300 ezerrel hajlandó támogatni a kötet kiadását. S ez, íme, meg is történt. Mármost a kiadás. Mert a támogatók listáján a Budapest Bank Budapestért Alapítvány és a MAZSIHISZ meg az Óvás Egyesület megnevezése mellől hiányzik az Erzsébetvárosi Önkormányzat.

Aki elég türelmes, hogy sorról-sorra haladva kibányássa a száz oldalnyi könyvszöveg adatait, meglehetősen pontosan kiolvashatja belőle a város jelvénygyár-nézőpontú történetét. Tulajdonképpen az országét is. Mert miközben sűrű adatbokrokban találkozik az iskolai, a sport, a politikai, a szakmai kitűzők méreteivel, felirataival, anyagával – katonásan s keményen jön vele szemben mindnyájunk közös története. S persze a cégé is.

A tipikus kisvállalkozásé, amelyet minden történelmi vihar azonnal felkap s helyként repít ki a vékony egzisztencia fészkekből.

A jelvényre, amelyet sapkára, kalapra, kabátra, zubbonyra tűznek, amit a turistabotokra szegenek, mára egyre kevesebbeknek támad égető szüksége, hogy eltartsák a múzeumi gépekkel és szerszámokkal dolgozó Berényi Zsuzsanna Ágnes. De a szerény élethez elég a szerény-szegény nyugdíj. Szürkén él a cégfőnök a maga gyárboltjában. S mindig színesen álmodik. Most például éppen arról, hogy az ipartörténetileg védett berendezés, a hatalmas jelvény-gyűjtemény lehetne akár egy múzeum is: ugyanitt. Egy gyárként is működő kiállítóhely.

Örömmel olvastam a mű megszületése körül bábáskodók között *Kincses Károly* (a fotókat készítette, sok százat, együtt élvezhetők a mellékletként csatolt CD-n) és a szerkesztő, a kitűnő filmszakíró *Gál Mihály* nevét. Ők is pártolják, lám, a hitvallókat! Tudják, nem lehet legyőzni azt, akinek tervei vannak. S akinek a tervei a legfontosabbak.

Ötszáz példányban készült a könyv – mondja a szerző. És hogy nagyon reméli, a kiadó nem fizet rá.

Keressék a Gondolatot! A gondolatot. ●

Berényi Zsuzsanna Ágnes: Történelem jelvényekben elbeszélve – Az Első Magyar Tűzzománc Jelvénygyár. Gondolat Kiadó Budapest, 2015. Ára: 4950,-Ft

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

FELFEDEZŐ UTAK SZECESSZIÓS ÉPÜLET- ORNAMENTIKA A VIDÉKI MAGYARORSZÁGON

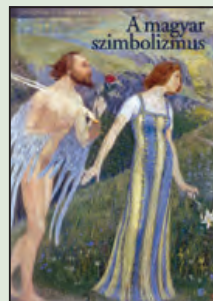
Holnap Kiadó

A kötet elsőként tesz kísérletet arra, hogy a díszítményeken keresztül mutassa be a magyar városok szecssziós épített örökségét.

A könyv száznyolc épület díszítőrendszerét ismerteti részletebben, öt városközpont további kilencvenkét épületére tér ki, és ajánlásokat fogalmaz meg az útvonalak folytatására. Arra is bátorítja az Olvasót, hogy egy-egy séta alkalmával fedezze fel a bemutatott városokat, s figyelje, keresse a környező települések árnyas mellékutcaiban rejtőzködő értékeket is.

Ára: 3900 Ft

GELLÉR KATALIN: A MAGYAR SZIMBOLIZMUS

Corvina Kiadó

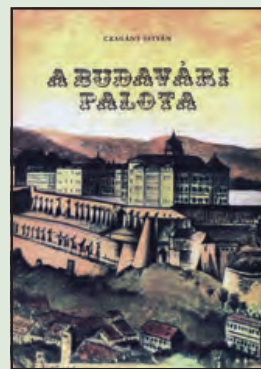
A könyv a 19. század végén kialakuló új művészeti irányzat, a szimbolizmus magyarországi történetét vizsgálja. Részletesen bemutatja, melyek voltak az irányzat jellemző vonásai, és miképp jelent meg a magyar képzőművészetben, hogyan mutatkozott meg a hatása az egyes kiemelkedő magyar mesterek munkáiban. Olyan nagyszerű alkotók életművében találkozhatunk ugyanis szimbolista vonásokkal, mint *Mednyánszky László*, *Csontváry Kosztká Tivadar*, *Gulácsy Lajos*, *Nagy Sándor*, *Körösfői-Kriesch Aladár* vagy *Rippl-Rónai József*.

Ára: 4990 Ft

A BUDAPEST ANTIKVÁRIUM AJÁNLATA

CZAGÁNY ISTVÁN: A BUDAVÁRI PALOTA ÉS A SZENT GYÖRGY TÉRI ÉPÜLETEK

Műszaki Kiadó, 1966

A kötet rendkívül gazdag képanyaggal állít emléket a vári palota sok évszázados történetének. Mindmáig a legteljesebb és legpontosabb leírás a II. világháborút követően arról, amit a palotával kapcsolatban tudni lehet.

Ára: 10000 Ft

A könyv megvásárolható a Budapest Antikváriumban (1091 Budapest, Üllői út 11–13.). Honlapunk a www.budapestantikvarium.hu címen tekinthető meg.

HÉTKÖZNAPI HŐSEINK, AKIK NÉLKÜL A VILÁGRENGETŐ SIKEREK NEM SZÜLETNÉNEK MEG

Múzeumok Éjszakája a Természettudományi Múzeumban

Magyar Természettudományi Múzeum, 2016. június 25. szombat, 15-24 óráig

Ezen az estén a múzeum hétköznapi hősei kerülnek reflektorfénybe. Hiszen nélkülük nem léteznének műtárgyak, gyűjtemények és kiállítások sem. Preparálási bemutató, kiállításrendezés egy cipősdobozban, kézműves foglalkozás, rendhagyó tárlatvezetések és félrevezetések várják már délután 3 órától az érdeklődőket. Látogatóink a mai történetek mellett megismerhetik egy igazán embert próbáló időszak, az 1956-os forradalom eseményeit az egyetlen még élő szemtanúnk tolmácsolásában.

Különleges pályaválasztási tanácsadó programunkon beleköstölhetnek a természetrajzi gyűjtemények preparátorainak hétköznapijaiba. Ha végigjárják az állomásainkat, többé már nem lesznek ismeretlenek a következő munkafázisok: alátétcedulázás, családra válogatás, metszetkészítés, iszapolás. ●

KÖZÖS ÚTON

Múzeumok Éjszakája a Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeumában

Budavári Palota E épület, 2016. június 25. szombat, 17-01 óráig

Krakkó és Buda párhuzamos középkori életéről szóló kiállításunk apropóján szórakoztató és komolyabb programjainkon utazást tehet a középkorban. Óriás színező, lovagi torna, felolvasó színház, előadás, tárlatvezetések ismertetnek meg a korszak életével. Megtudhatjuk, hogyan dolgoznak a régészek, a gyerekek kipróbálhatják a kardvívást, koncertjeinken a Con Spirito kamarazenekar és a Hóra Színház társulata pedig utazásra hívnak térben és időben. ● *Részletes program: www.btm.hu*

EGY „ÉJSZAKA” A LEVÉLTÁRBAN

Múzeumok Éjszakája Budapest Főváros Levéltárban

Budapest Főváros Levéltára, 2016. június 25. szombat, 16 órától

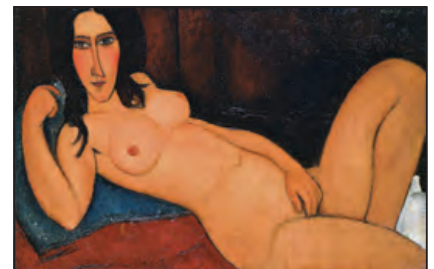
Budapest Főváros Levéltára idén is változatos programokkal várja az érdeklődőket a Múzeumok Éjszakáján. Vendégeink megtekinthetik a *Gárdonyi Albert* főlevéltáros emlékére rendezett A „másik” Gárdonyi című kiállítást, valamint a Budapest és Magyarország arcai című tárlatot, amely moszkvai fotóriporterek 1960–1970-es években született alkotásaiból nyújt válogatást. Aki tudni szeretné, hol őrzik a levéltári anyagokat, hogyan dolgozik egy mai levéltáros, és ki is akarja próbálni a munkáját, mindenképpen látogasson el hozzánk. A játszani vágyóknak is kínálunk programot a fűvészkerttől az állatkertig – puzzle építészeti tervekkel című játék keretében. ● *Részletes program: www.bparchiv.hu*

MODIGLIANI

Életmű-kiállítás

Magyar Nemzeti Galéria, 2016. június 29. - október 2.

A nagyszabású tárlat szobrokon, festményeken és rajzokon keresztül mutatja be *Amedeo Modigliani* (1884–1920) életművének főbb korszakait és stilisztikai fordulatait, a kortársakhoz fűződő kapcsolatát. A Modigliani életét övező mítoszok, az árveréseken elért rekordárak gyakran elterelik a figyelmet az alkotó valódi művészi teljesítményéről. Egészen pontosan arról, hogy Modigliani úgy vált az európai modernizmus egyik legfontosabb mesterévé, hogy valójában soha nem tért el a klasszikus műfajoktól és a klasszikus formálástól. A kiállításon látható szobrok, portrék és aktok öt nagyobb szekcióba csoportosítva mutatják be az egyéni utat járó művész munkásságának sokrétűségét. A több mint nyolcvan alkotást felvonultató kiállításra a világ több nagy múzeuma és magángyűjteménye kölcsönözött műveket. ●

Amedeo Modigliani: Fekvő akt, 1917.
Osaka City Museum of Modern Art

SZERZETESEK ÓBUDÁN

Múzeumok Éjszakája az MKVM-ben
Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum,
2016. június 25. szombat, 14-24 óráig

A Szerzetesek asztalánál című időszaki kiállításunkhoz kapcsolódó programokkal várjuk vendégeinket, akik többek között megismerkedhetnek azokkal a szerzetesrendekkel, melyeknek szerepük volt étkezési kultúránk fejlődésében. Kicsik és nagyok kipróbálhatják a gyertyadíszítést és a gyógyteák csomagolását, valamint rozscipókat is süthetnek. Képrejtvény játékok segítségével megismerhetik a szerzetesek viseleteit, rendházait és a műhelyeikben készülő portékákat. A látogatók már kora délutántól bencés, ferences, ciszterci testvérekkel és nővérekkel beszélgethetnek a megszentelt életről. De aki nemcsak lelki megtisztulásra és felüdülésre vágyik, az megvásárolhatja a különböző rendek műhelyeiben készült kézműves termékeket is. Mindezek mellett zirci szerzetesek söreivel, hűsítő fröccsökkel, finom falatokkal és további meglepetésekkel várjuk látogatóinkat. ●
Részletes program: www.mkvm.hu

MAIGRET A TÖRÖK UTCÁBAN

Zappe László

Krimi esetében nem illik elárulni, hogy ki a gyilkos. Ha pedig az a címe, hogy A fej nélküli holttest, mint most a Pince-színházban, a Kálvin tér mögötti Török utcában, akkor talán még azt sem, hogy ki az áldozat. Bár ezekre a kérdésekre a néző a színházban öt, de legfőlegben tíz percen belül megkapja a választ.

Georges Simenon állandó krimihőse, Maigret felügyelő se golyózik rajta sokat. Úgy dönt, hogy a Szajnában fej nélkül talált hulla nem lehet másé, mint a közeli bisztró tulajdonosáé, aki történetesen hiányzik otthonából, birodalmából és munkahelyéről. Ott csak a feleség található, aki szerint a férje vidékre ment borért, ami rendes szokása. Maigret-nek ennyi elég is ahhoz, hogy Ondraschek Péter szűkössre vett díszletében letanyázzon a tantszós, tehát nyilvános telefonkészülék mellé, és érdeklődni kezdjen. De csak kisebb részben érdeklik a tények, hogy ki, mikor, hol és kivel. Nem bizonyítani akarja a dolgokat, inkább földeríteni. És nem annyira az adatok, mint inkább a lelki motívumok felől.

A nézőt természetesen a titkokat sejtető kérdések csalják be a kocsmapul és a távbeszélő készülék közötti térben folyó bozótharcba. Ám a tények logikájából hamar kifogy az izgalom. Az asszonynak üzembiztos válasza van mindenre:

honnan tudná, merre jár a férje, miért nem jött meg idejében.

De a felügyelőt sem azok a kérdések izgatják elsősorban, amelyekre a vizsgálóbíró, az ügyész, a bíróság előtt felelni kell. Simenon nem *Agatha Christie*, Maigret nem Poirot vagy Miss Marple. Simenon nem angol, hanem francia. Maigret nem éri be a tárgyi bizonyítékkal, a csomagmegőrzőben lelt kofferral. Számára a vidéki közjegyző elbeszélése a fontos, amelyből feltárul a múlt. A különös asszony különös származása, furcsa jelleme, rendhagyó személyisége, egész rakoncátlan magatartása. És fény derül arra az egészen valószínűtlen, sőt, a valószínűvel szögesen ellentétes vagyoni vitára az asszony öröksége fölött, amely miatt a bisztró tulajdonosának halnia kellett.

Nem tudom, az átíró és rendező Vörös Róbertnek az ötlet volt-e meg előbb, vagy a két főszereplő, de az biztos, hogy a történet, a regényből született darab és a főszerepek alakítói remekül egymásra találtak. Kaszás Gergő és Egri Márta vívják a látszólag szenttelen macska-egér harcot. Pókerarccal küzdenek, természetesen. Az asszony számára létkérdés, hogy ne árulja el magát, a nyomozó számára meg munkaköri rutin. Az asszony viselkedése csupa tüske, hi-

szon sündisznóállásban harcol, védekezik, miközben a védekezés látszatát is kerülnie kellene, hiszen az maga volna a beismerés. A felügyelő számára viszont a blazírt magabiztosság nemcsak adottság, de fegyver is, a megfélemlítés, a megtörés eszköze. Maigret-nek azonban erősebb fegyvere is van, és ebben különösen erős Kaszás Gergő játéka: a bizalom megnyerése. A harcoló felek között kölcsönös függés alakul ki, ami természetesen a nyomozónak kedvez, hiszen az asszonynak van takargatni valója. Színészi és Bozsik Ágnestől jelmeztervezői remekelés, amikor az asszony elhanyagolt háztartásbeliből valóságos dámává öltözik, hogy elinduljon a letartóztatásba.

Maigret segítőjét, Lapointe nyomozót Szatory Dávid formázza lényegében főnöke rokonszenves ellentétévé. Hasznos kiegészítő, buzgó, derűs, kellemes munkatárs, egyáltalán nem buta, csak az igazán nagy szellemek lényeglátó képessége hiányzik belőle. A koronatanúnak is mondható vidéki közjegyzőről Székely B. Miklós rajzol finoman árnyalt portrét. Akit bemutat, több mint lelkiismeretes hivatalnok. Jó emberismerő, és biztosan lokálpatrióta is, olyan gonddal, alapossággal foglalkozik körzete családi, emberi és természetesen vagyoni viszonyaival. Nemcsak ügyintézője, de gondozója, sőt történésze is szűkebb hazájának. Széll Attila, Csákvári Krisztián és Hábermann Lívია lelkiismeretesen megfelel kisebb szerepének. ●

ÉTKEZÉSI ÍRÓ

Csuszpájz

szöveg: Jolsvai András, fotó: Sebestyén László

Ha igazi hungarikumra vágynak, a főzeléket ajánlom önöknek. A főzelék, ebben a formában, kizárólag a magyar konyha sajátja, külföldinek elmagyarázni sem igen lehet, lefordítani pedig teljes képtelenség. A főzeléknél pontosabban kevés dolog fejezi ki igazi kompszórág-létünket, örök lebegésünket kelet és nyugat között, mély és kikezdhetteletlen sehová-sem tartozásunkat. A főzelék a magyar konyha egyedülálló ravaszságának különös gyümölcse. Ha annyi eszünk lenne, amennyi nincs, egész idegenforgalmi irányzatot építhetnénk rá. Ehelyett mit csinálunk? Szégyelljük, titkoljuk, takargatjuk.

Komoly étterem étlapján soha elő nem fordul. A turistafosztogatóknál szintén nem. Százvezrek járnak úgy Magyarországon évről évre, hogy fogalmuk se lesz, mi mellett mennek el mit sem sejtve. Középkategóriás, családi helyeken fel-feltűnik ugyan állandó étlapkomponensként, de jobbára ebben a formában: „napi főzelék.” És ha az ember, eléggé illetlenül, rákérdez, hogy azon a napon éppen mi volna az a napi főzelék, az indignálódott válasz min-

dig ennyi: „Elfogyott.” És még érzékeltetik is az emberrel, hogy a főzelék nem azért szerepel az étlapon, hogy rákérdezzünk, hanem csak látványelem gyanánt.

A főzelék ma még csak kifőzdékben, napközökben, mezítlábas ételkínálóknak és – sajátos módon, de érthetően – bevásárlóközpontok etetőbrigádjainál fordul elő.

Pedig ez a különös étel, mely se nem leves, se nem köret, se nem főétel, hanem mindegyikből van benne egy kicsi, ha jól csinálják, dísz lehetne konyháinknak. (Mint ahogy a magánházakéinak is. Mindannyiunknak vannak kedvenc főzelékjei, mindannyian könnyes szemmel tudunk emlékezni nagyanyánk felejthetetlen parajára, sósokájára, zöldbabfőzelékére.) S hogy mégis ott ül a gasztronómia szégyenpadján, hungarikum létére, azt igazán nehéz megmagyarázni.

Nehéz, de megpróbáljuk. Az egyik ok történeti: a főzelékek alapanyagai egykor a legolcsóbb, legértéktelemből alapanyagok voltak, többségük megtermett a ház körül, nem volt értékük a magyarok szemében. S bár ma már ez nem így van – május elején a

friss tök drágább, mint a sertéslapocka, hogy csak egy példát mondjak –, a hagyomány és az értékek viszonya nehezebben változik, mint gondolnánk. A másik ok az étel elkészítésében rejlik. Tudniillik végtelenül egyszerűnek látszik, mégsem az. Csak egy hajszálnyival több a rántás a kelleténél, és már mindennek vége. Így hát sokan bele se vágna, akik meg igen, gyakran elrontják.

Ideje lenne a főzelék teljes rehabilitációjának: legyen ez az írás az első lépés ezen a rögzös úton.

Nagyapám kedvenc főzeléke a paradicsomos káposzta volt. Imádta minden formájában, de legjobban akkor, ha egy kicsit már hűlni kezdett. Amikor a teteje már megdermedt egy kissé.

Egyszer – négy-öt éves lehettem – felriadván éjjel, kimentem egy pohár vizet inni. Nagyapám ott állt a tűzhely előtt, s fakanállal habzsolta a hideg paradicsomos káposztát. Arcán mennyei boldogság. Nézettem egy darabig, aztán eltettem magamnak azt a tudást, hogy ha majd öreg leszek, én is a főzeléknek fogok legjobban örülni. ●

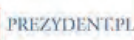
Közös úton
Budapest
és
Krakkó
a középkorban

Kiállítás a Budapesti Történelmi Múzeum
Vármúzeumában

2016. március 19 – július 24.

1014 Budapest
Szent György tér 2.
Budavári Palota E épület
www.btm.hu

ON COMMON PATH
BUDAPEST AND KRAKÓW IN THE MIDDLE AGES
Exhibition in the Castle Museum of Budapest History Museum
1014 Budapest, Szent György tér 2. Buda Castle building E

480 Ft

Franciszek Starowieyski: Síró galamb 1956 Ofszet

